

هویت اجتماعی

محتوای ویژه کتاب

- ◀ مفاهیم کلیدی
- ◀ مفاهیم آموزشی
- ◀ پاسخ به تمام پرسش های متن
- ◀ پاسخ به تمامی تمرین های کتاب درسی
- ◀ ✪ موارد مهم و سؤال های امتحانی
- ◀ ارزشیابی مستمر همراه با پاسخ و بارم بندی
- ◀ جدول بودجه بندی
- ◀ آزمون های پایانی دی و خرداد همراه با پاسخ و بارم بندی

فایده های کتاب

حتماً دوست دارید به روزی به جامعه شناس عالی، به اقتصاددان خوش فکر یا به وکیل فعال باشید، اما نگرانید که چطور می تونید این همه کتاب شبیه اما متفاوت رو بخونید؟ چطور می تونید که منطق فلسفی داشته باشید و غم اقتصاد جامعه رو نخورید و تاریخ و جغرافی رو توی سرتون فرو کنید. جوابش یه معلم همه فن حریفه به اسم دروس طلایی که حاضره همه جا بهتون کمک کنه. برای هر درسی یه درسنامه خلاصه و کامل و حاضر و آماده داره و سوالاتی منبع دار. حتی تاکنکور همراهنه و توی ارزشیابی و آزمونای آخر درساش تست های منبع دار داره. اون حتی به جای شما هم مسائل رو بررسی و تحلیل کرده. می بینید حالا به جای نگرانی می تونید این خشتارو دونه دونه صاف بچینید و به ثریا برسید.

درس ۱: کنش های ما

مفاهیم کلیدی

۲- آثار و پیامدهای کنش ما انسان ها

۱- ویژگی های کنش ما انسان ها

مفاهیم آموزشی

۱] ویژگی های کنش ما انسان ها

- ۱- در جهان، تمامی مخلوقات کاری انجام می دهند؛ حرکت ابرها، چرخش ماه به دور زمین، گردش خون در رگ ها و ...
- انسان ها نیز کارهایی مثل پیاده روی، مسواک زدن، خواندن نماز و ... را انجام می دهند، اما فعالیت های انسان با سایر مخلوقات متفاوت است.
- ۲- برای فعالیت های انسان اسامی گوناگونی مانند کار، عمل، فعل، کنش، رفتار و ...، و برای انجام دهنده فعالیت اسامی مختلف کارگر، کارمند، کارگزار، عامل و ... به کار می رود.
- ۳- ✪ در علوم انسانی به فعلی که انسان انجام می دهد، «کنش» و به انجام دهنده آن «کنشگر» می گویند.
- ۴- کنش انسان ویژگی هایی دارد که آن را از فعالیت مخلوقات دیگر متمایز می کند.
- ۵- ✪ ویژگی های کنش

۱) آگاهانه بودن: وابسته به آگاهی انسان است. مثال: سخن گفتن که در آن انسان از کلمات و معانی آن آگاه است. ۲) ارادی بودن: وابسته به اراده و خواست انسان است. مثال: راه رفتن ارادی و کنش است؛ ولی ضربان قلب غیرارادی است و کنش نیست. ۳) هدف دار بودن: با قصد و هدف خاص انسان انجام می گیرد، هر چند ممکن است به آن هدف نرسد. مثال: درس خواندن با هدف موفقیت در امتحانات انجام می شود پس کنش است. ۴) معنادار است: با توجه به معنای آن توسط انسان ها انجام می شود. مثال: وقتی در کلاس دانش آموز دست خود را بالا می آورد به معنای اجازه خواستن از معلم است.

۲] آثار و پیامدهای کنش ما انسان ها

۶- ✪ پیامدهای کنش

- ۱) پیامدهای ارادی
 - به اراده افراد (خود کنشگر یا افراد دیگر) وابسته هستند.
 - خود، کنش هستند و باید کنشگری آنها را انجام دهد.
 - احتمالی هستند و اگر افراد اراده کنند، انجام می شوند.
 - مثال: پیامد مطالعه کتاب درسی توسط دانشجو: پاسخ به پرسش های امتحانی (اراده خود کنشگر)
 - نمره دادن استاد (اراده فرد دیگر)

- ۲) پیامدهای غیرارادی
 - به اراده افراد بستگی ندارد.
 - کنش نیستند بلکه نتیجه طبیعی کنش اند. (لازم نیست کنشگری آنها را انجام دهد).
 - قطعی هستند و حتماً انجام می شوند.
 - مثال: پیامد باز کردن پنجره: تغییر هوای کلاس

۷- در بسیاری موارد، آدمیان با توجه به پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش ها، یا آنها را انجام می دهند و یا از انجام آنها خودداری می کنند.

سؤال متن

۲

به نظر شما، فعالیت‌های انسان چه تفاوتی با فعالیت‌های مخلوقات دیگر دارد؟ [۱] فعالیت‌های انسان وابسته به تفکر (عقل)، آگاهی و اراده است. اما فعالیت‌های موجودات دیگر، غریزی و غیرارادی است. کنش ویژگی‌هایی دارد که آن را از فعالیت سایر مخلوقات متمایز می‌کند. به نظر شما، این ویژگی‌ها کدام‌اند؟ [۱] آگاهانه بودن، ارادی بودن، هدف‌دار بودن، معنادار بودن و ...

سؤال متن

۳

• وقتی برای اولین بار می‌خواهید از کالایی پیچیده مانند دوربین عکاسی یا تلفن همراه استفاده کنید، به دفترچه راهنمای آن مراجعه می‌کنید ولی پس از آن، دیگر سراغی از دفترچه راهنما نمی‌گیرید؛ مگر اینکه مشکلی پیش بیاید. چرا؟ [۱] زیرا پس از خواندن دفترچه راهنما، آگاهی لازم برای استفاده از آن وسیله پیدا می‌کنیم.

بخوانیم و بدانیم

۳

✪ تا آگاهی نباشد ... [۱] خیر، زیرا ممکن است آگاهی و اطلاعات فرد از منبع نادرستی باشد. و آیا افراد ... [۱] خیر؛ آگاهانه بودن کنش، به معنای توجه به این آگاهی‌ها نیست؛ یعنی برخی از کنش‌هایمان را بدون توجه به اطلاعات و آگاهی‌ها انجام می‌دهیم.

سؤال متن

۳

• حتماً برای شما پیش آمده که در انجام کاری بر سر دو راهی قرار گرفته باشید؛ مثل اینکه پس از برگشت از دبیرستان، بهتر است ابتدا استراحت کنید و بعد تکالیف درسی خود را انجام دهید یا برعکس. قرار گرفتن بر سر دو راهی، یکی از ویژگی‌های کنش را نشان می‌دهد. آن ویژگی کدام است؟ [۱] قدرت اراده و انتخاب انسان به این صورت که رفتار و کنش انسان بر اساس اراده او صورت می‌گیرد.

سؤال متن

۴

آیا فعالیت‌هایی مانند ضربان قلب، گردش خون، بسته شدن ناخودآگاه چشم در مواجهه با خطر، کنش محسوب می‌شوند؟ چرا؟ [۱] خیر؛ زیرا با اراده انسان انجام نمی‌شوند. فردی از میان جمع برمی‌خیزد و پنجره اتاق را باز می‌کند. اگر از او بپرسید چرا این کار را کردی، چه می‌گوید؟ [۱] می‌گوید که هدف خاصی از این کنش داشته است؛ مانند عوض شدن هوای اتاق، گرما و ... آیا انسان‌های مختلف از انجام کنش‌هایشان، هدف‌های یکسانی دارند؟ [۱] خیر؛ اهداف انسان‌ها متفاوت است و هر انسانی از انجام هر کنشی، هدفی را دنبال می‌کند که ممکن است با دیگری متفاوت باشد.

گفت‌وگو کنید

۴

• بوق زدن راننده ... [۱] سلام و احوال‌پرسی، با خبر کردن از وجود خود، هشدار، آگاه کردن اتومبیل‌های دیگر، اظهار شادمانی، اعتراض، جلب توجه و ...
• یک رسم رایج ... [۱] اسبند دود کردن برای جلوگیری از چشم‌زخم، برای دور کردن بیماری، برای ضدعفونی کردن منزل و خوشبوکننده هوا و گاهی حتی برای تسکین درد دندان

سؤال متن

۵

مدتی از شروع کلاس سپری شده است. همه به درس توجه دارند. ناگهان دانش‌آموزی درمی‌زند و اجازه ورود می‌خواهد. کنش او چه تغییراتی در کلاس ایجاد می‌کند؟ درباره آثار و پیامدهای کنش او گفت‌وگو کنید. آیا می‌توانید این پیامدها را دسته‌بندی کنید؟ [۲] عده‌ای به طور غیرارادی از جا می‌پرند (پیامد غیرارادی)؛ ورود دانش‌آموز به کلاس (پیامد ارادی کنشگر)؛ دانش‌آموزی از جا برخاسته و در را برای او باز می‌کند (پیامد ارادی فرد دیگر)؛ معلم به او پاسخ می‌دهد (پیامد ارادی فرد دیگر)؛ با باز و بسته شدن در، تغییری در هوای کلاس ایجاد می‌شود (پیامد غیرارادی).

به نظر شما، شناخت آثار و پیامدهای کنش انسان چه اهمیتی دارد؟ [۲] باعث می‌شود با توجه به آنها، انسان‌ها تصمیم به انجام دادن یا انجام ندادن «کنشی» بگیرند.

هم‌اندیشی کنید

۶

• آیه «آدمی در ... [۲] کنش‌های فردی و اجتماعی پیامدهایی دارند که بر زندگی ما اثرگذار هستند برای مثال با سرعت بالا رانندگی کردن باعث جرمه شدن راننده خاطی توسط پلیس (پیامد ارادی فرد دیگر) یا به خطر افتادن امنیت جاده (پیامد غیرارادی و طبیعی) می‌شود. ولی سرزنش خود، پیامد ارادی وابسته به اراده خود کنشگر است.

پیامدهای غیرارادی	پیامدهای ارادی		کنش
	وابسته به اراده دیگری	وابسته به اراده کنشگر	
تندرستی نشاط، حفظ سلامتی	مورد تحسین و تشویق دیگران قرار گرفتن شرکت در مسابقه - عضویت در تیم	ورزش حرفه‌ای و ورزشکار حرفه‌ای شدن تناسب اندام، کسب موفقیت	ورزش کردن
آسیب و بیماری تنگی نفس و خرابی دندان‌ها	مورد نکوهش و بازخواست دیگران قرار گرفتن طرد شدن، تنهایی	ترک آن یا معتاد شدن به آن لذت بردن، تفریح، سرگرمی	سیگار و قلیان کشیدن
آرامش فرد و سلامت جامعه	مورد تشویق قرار گرفتن، به خوبی شناخته شدن	سلامتی روح و روان انسان، دور بودن از گناه	رعایت حیا
امنیت و آرامش جامعه	مقبول واقع شدن، مورد تمجید قرار گرفتن	دعوا نکردن، آرامش داشتن	کنترل خشم

۷

مفاهیم اساسی

اصطلاحات و مفاهیم ... [۱] و [۲]

کنش، پیامدهای ارادی، پیامدهای غیرارادی، کنشگر، آگاهانه، هدف دار، ارادی

۷

خلاصه کنید

یعنی در این ... [۱] و [۲]

- کنش، معنا دار است.

- کنش، آگاهانه است.

- هر کنشی، آثار و پیامدهایی دارد.

- در بسیاری موارد، انسان‌ها کنش‌های خود را براساس پیامدهای ارادی و غیرارادی آن انجام می‌دهند.

- کنش، هدف دار است.

- کنش، ارادی است.

- برخی پیامدهای کنش، ارادی است.

- برخی پیامدهای کنش، غیرارادی است.

۷

آنچه از این درس آموختیم

در این قسمت ... [۱] و [۲] کنش ویژگی‌هایی دارد که آن را از فعالیت مخلوقات دیگر متمایز می‌کند؛ این ویژگی‌ها عبارت‌اند از: آگاهانه بودن، ارادی بودن و هدف دار بودن، بنابراین کنش انسان برخلاف سایر مخلوقات، معنا دار است. علاوه بر این هر کنشی دارای پیامدهایی است که برخی از آنها ارادی و برخی غیرارادی هستند. معمولاً انسان‌ها با توجه به پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش‌ها، آنها را انجام می‌دهند یا از انجام آنها منصرف می‌شوند.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید. (۵/۵ نمره)

۱ رشد سلول‌های بدن، یک کنش انسانی است. درست نادرست

۲ در علوم انسانی به فعالیتی که انسان انجام می‌دهد کنش و به انجام دهنده آن کنشگر می‌گویند. درست نادرست

(تهران - مدرسه شاهد - دی ۱۴۰۱)

ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۵/۵)

۳ پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش به ترتیب چگونه‌اند؟

الف) احتمالی - احتمالی (ب) احتمالی - قطعی (ج) قطعی - قطعی (د) قطعی - احتمالی

۴ این عبارت از ویژگی‌های کدام گزینه است؟ «به اراده افراد بستگی ندارد و نتیجه طبیعی کنش است.»

الف) احتمالی بودن کنش (ب) آگاهانه بودن کنش (ج) پیامد ارادی کنش (د) پیامد غیرارادی کنش

ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱/۵)

۵ پیامدهای غیرارادی کنش هستند، ولی پیامدهای ارادی کنش هستند.

۶ با توجه به ویژگی‌های کنش، کنش انسان برخلاف سایر مخلوقات است.

د) به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

۷) * ویژگی‌های کنش را نام ببرید. (۱/۵) (کردستان - مدرسه فرزنانگان - دی ۱۴۰۱)

۸) * دو تفاوت پیامدهای ارادی و غیرارادی را بنویسید. (۲) (فارس - مدرسه فرزنانگان - دی ۱۴۰۱ - با اندکی تغییر)

۹) در این مثال، کنش، پیامد ارادی خود کنشگر، پیامد ارادی فرد دیگر و پیامد غیرارادی را ذکر کنید. (۲)

«در حالی که اتوبوس قصد حرکت از ایستگاه را داشت، فردی دوان دوان از راننده خواست بایستد و او را سوار کند. راننده ترمز کرد و مرد نفس نفس زنان به اتوبوس رسید و سوار شد.»

۱) [۱] نادرست (۰/۲۵) [۲] درست (۰/۲۵) [۳] [۲] گزینه «ب» (۰/۲۵) [۴] [۲] گزینه «د» (۰/۲۵) [۵] [۲] قطعی (۰/۵) - احتمالی (۰/۵)
۶) [۱] معنادار (۰/۵) [۷] [۱] آگاهانه بودن (۰/۵) - ارادی بودن (۰/۵) - هدف دار بودن (۰/۵) [۸] [۲] پیامدهای ارادی: به اراده افراد وابسته‌اند؛ احتمالی هستند؛ خود، کنش هستند و باید کنشگری آنها را انجام دهد. (۲ مورد، هر مورد (۰/۵)) اما پیامدهای غیرارادی: به اراده افراد بستگی ندارند؛ قطعی هستند؛ کنش نیستند، بلکه نتیجه طبیعی کنش‌اند. (۲ مورد، هر مورد (۰/۵)) [۹] [۱] و [۲] دودیدن و درخواست از راننده برای توقف؛ کنش (۰/۵)، رسیدن به اتوبوس و سوار شدن؛ پیامد ارادی خود کنشگر (۰/۵)، ترمز کردن راننده؛ پیامد ارادی فرد دیگر (۰/۵) و نفس نفس زدن؛ پیامد غیرارادی (۰/۵)

درس ۲: پدیده‌های اجتماعی

مفاهیم کلیدی

۴ - چگونگی شکل‌گیری پدیده‌های اجتماعی

۳ - مفهوم و انواع کنش اجتماعی

مفاهیم آموزشی

[۳] مفهوم و انواع کنش اجتماعی

۱- * انواع کنش

۱) درونی: مانند تفکر و خیال (۲ بیرونی: مانند راه رفتن (۳ فردی: بدون توجه به دیگران (۴ اجتماعی: با توجه به دیگران

۲- کنش اجتماعی

۱) در کنش اجتماعی، آگاهی و اراده کنشگر، ناظر به دیگران، ویژگی‌ها و اعمال آنهاست.

۲) کنش اجتماعی تنها در حضور فیزیکی دیگران صورت نمی‌گیرد بلکه توجه به دیگران در آن اهمیت دارد. مثال: راننده‌ای که حتی بدون حضور دیگران در نیمه شب مقررات راهنمایی و رانندگی را رعایت می‌کند، کنش اجتماعی انجام داده ولی فردی که با حضور در کلاس اما بدون توجه به دوربین‌های مخفی اطرافیان و در ذهن خود تخیل می‌کند، کنش انجام نداده است.

[۴] چگونگی شکل‌گیری پدیده‌های اجتماعی

۳- پدیده‌های اجتماعی

۱) * تعریف: به کنش اجتماعی و پیامدهای آن پدیده اجتماعی می‌گویند.

۱- کنش اجتماعی: نوعی کنش که با توجه به دیگران انجام می‌شود.

- کنش اجتماعی، خردترین (کوچک‌ترین) پدیده اجتماعی است و سایر پدیده‌های اجتماعی، آثار و پیامدهای آن هستند؛ مانند مدرسه، خانواده، بانک، نمادها و ...

۲- هنجار اجتماعی: شیوه انجام کنش اجتماعی که مورد قبول افراد جامعه قرار گرفته است.

۳- ارزش اجتماعی: آن دسته از پدیده‌های مطلوب و خواستنی و مورد پذیرش اند که افراد یک جامعه به آنها گرایش دارند.

مثال کنش اجتماعی و پیامدهای آن: فردی به تنهایی با صدایی دلخواه در مکانی مطالعه می‌کند (کنش فردی)، فرد دیگری وارد اتاق می‌شود و نفر اول نحوه مطالعه خود را با توجه به فرد دیگر، تغییر می‌دهد (کنش اجتماعی) و برای رعایت حقوق دیگری (ارزش اجتماعی) آرام مطالعه می‌کند (هنجار اجتماعی). همه این‌ها پدیده اجتماعی‌اند و پیامدهای کنش اجتماعی اولیه هستند.

تحقق ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی از طریق کنش‌های اجتماعی انجام می‌شود و پدیده‌های اجتماعی جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی را ضروری می‌سازند.

۴- جامعه‌پذیری: انتقال ارزش‌ها و هنجارها به افراد، از طریق تعلیم و تربیت.

۵- کنترل اجتماعی: انتقال ارزش‌ها و هنجارها به افراد، از طریق تشویق و تنبیه.

۲) * انواع پدیده‌های

اجتماعی خرد و کلان

۳) پدیده‌های اجتماعی را انسان‌ها در ارتباط با یکدیگر به وجود می‌آورند.
 ۴) از آنجا که افراد با آگاهی، اراده و هدف عمل می‌کنند، پدیده‌های اجتماعی، معنادار هستند.
 از «من» تا «ما»؟

- از «من بودن» تا «ما شدن» چقدر فاصله است؟ این پرسش یکی از پرسش‌های مهم علوم اجتماعی است.
 - سراسر زندگی اجتماعی می‌تواند زمینه پیوند انسان‌ها با یکدیگر و عبور از «من و تو» و «تشکیل» ما باشد.
 - «من»‌ها درون «ما» حل نمی‌شوند و از بین نمی‌روند؛ بلکه «من»‌ها با «ما» از دایره تنگ و محدود خود فراتر می‌روند و بزرگ و بزرگوار می‌شوند.
- نکته:** «ما»‌ها نیز با هم تفاوت دارند — یعنی ← برخی از «ما»‌ها در رشد بالندگی و تعالی انسان‌ها تأثیر بیشتری دارند.

کنش‌های انسان پیامدهای فردی و اجتماعی دارد، که می‌تواند کوتاه مدت، میان مدت، بلندمدت باشد.

مقایسه ویژگی‌های خانواده‌های تک‌فرزند و چندفرزند

چند فرزندی	تک فرزندی
<ul style="list-style-type: none"> - از تمرکز افراطی والدین بر فرزندان کاسته می‌شود. - پدر و مادر با درک تفاوت‌های کودکان خود، انتظاراتشان را تنظیم می‌کنند. - فرزندان نیز در تعامل با یکدیگر، ارتباط گرفتن با دیگران، تقسیم کار، تعاون و همکاری در انجام کارها را بهتر یاد می‌گیرند. 	<ul style="list-style-type: none"> - نوع ارتباط با افراد هم‌سن و سال و هم‌نسل خود را نمی‌آموزند. - در اغلب این خانواده‌ها والدین انتظار بالایی از فرزندان خود دارند. - در این نوع خانواده‌ها والدین حمایت و پشتیبانی زیادی از فرزند به عمل می‌آورند. - پشتیبانی‌های مذکور می‌تواند کودک را متوقع و سخت‌گیر یا زودرنج و آسیب‌پذیر کند.

تأثیر میزان جمعیت بر کشور } پرجمعیت ← مشارکت اجتماعی شکل می‌گیرد و دوام می‌آورد.
 } کم جمعیت ← کمابیش زندگی و دوام آنها با تهدید روبه‌رو شود.
 فرهنگ در کشور پرجمعیت، امکان تأثیرگذاری آن بر سایر فرهنگ‌ها، اقوام و آیین‌ها افزایش می‌یابد.

نکته: مطالعات نشان می‌دهد که جمعیت ایران ما به سوی سالمندی می‌رود.

- تا سال ۱۴۳۰ جمعیت ایران به حدود ۱۰۱ میلیون نفر می‌رسد.
 - از سال ۱۴۳۰ به بعد ساختار جمعیت ایران سالخورده خواهد شد.
 - پیش‌بینی آنها نشان می‌دهد تا سال ۱۴۳۰ جمعیت ۶۵ ساله به ۲۲ درصد می‌رسد.

نکته: اگر جمعیت بالای ۶۵ سال بیش از ۱۰ درصد جمعیت کل کشور باشد، کشور پیر محسوب می‌شود.

پیامدهای سالمندی جمعیت برای کشور } (۱) افزایش هزینه که عمدتاً صرف هزینه‌های بهداشت و درمان خواهد شد.
 } (۲) در کشور برای ارائه خدمات و رفع نیازهای سالمندان، به اندازه کافی نیروی جوان وجود نخواهد داشت.
 } (۳) در سطح فردی: فرزندان خانواده‌های تک‌فرزندی ناچارند علاوه بر مسائل شخصی به تنهایی تعهدات فرزندی، حمایت عاطفی و رسیدگی به مسائل والدین خود را انجام دهند.

سؤال متن

ما به دوست خود سلام می‌کنیم یا پاسخ سلام او را می‌دهیم. با ورود معلم به کلاس از جا برمی‌خیزیم. هنگام سوار شدن به اتوبوس ... به نظر شما ویژگی مشترک این کنش‌ها چیست؟ [۳] وابسته به ارتباط با دیگران است؛ این کنش‌ها در یک رابطه اجتماعی معنا پیدا می‌کنند. موقعیتی را در نظر بگیرید که به تنهایی مشغول خوردن غذا هستیم؛ دوستی وارد می‌شود. چه تغییری در کنش ما رخ می‌دهد؟ [۳] با توجه به حضور فرد دیگر، از جا برمی‌خیزیم، به او تعارف می‌کنیم و سعی می‌کنیم آداب جمعی را رعایت کنیم و خودمان نیز هنجارهای مربوط به غذا خوردن در حضور دیگران را رعایت می‌کنیم.

منظور از کنش اجتماعی چیست؟ [۳] به کنش‌هایی که با توجه به دیگران انجام می‌شوند، کنش اجتماعی می‌گویند؛ مانند رعایت حق تقدم دیگران، رفتن به عیادت بیماران و ...

به نظر شما، کنش‌هایی که در حضور دیگران ولی بدون توجه به آنها انجام می‌گیرند، کنش اجتماعی‌اند؟ [۳] خیر؛ کنش اجتماعی با توجه به دیگران انجام می‌شود.
برای مثال، فردی که در کلاس درس حضور دارد ولی بی‌توجه به اطرافیان در ذهن خود رودخانه‌ای خروشان را تخیل می‌کند، کنشی اجتماعی انجام داده است؟ [۳] خیر؛ زیرا فقط به شکل فیزیکی در حضور دیگران است ولی به آنها توجه ندارد. در حقیقت تخیل فرد کنش فردی محسوب می‌شود.

نمونه بیاورید

برای شناخت عمیق‌تر ... [۳]

غریبه / آشنا	دوست / دشمن	گذشتگان / معاصران / آیندگان	مؤمن / کافر / منافق
غریبه: خودداری از زدن هر حرفی	دوست: غذا خوردن در گروه دوستان	آشنا: برخورد صمیمی و لبخند زدن	مؤمن: دعا برای دیگر مؤمنان
دشمن: درستی کردن یادبود	گذشتگان: درستی کردن یادبود	دشمن: دفاع از خود در برابر حمله احتمالی او	مؤمن: دعا برای دیگر مؤمنان
آیندگان: صرفه‌جویی در منابع	کافر: دوستی نکردن با او	معاصران: شرکت در کارهای فرهنگی	منافق: پرهیز و دوری

آیا تاکنون فکر کرده‌اید که این آداب چگونه شکل می‌گیرند، چگونه دوام می‌آورند یا تغییر می‌کنند؟ [۳] براساس کنش اجتماعی اولیه، ارزش‌ها و هنجارها شکل می‌گیرند و آداب و قواعد خاص ایجاد می‌شوند. سپس این آداب از طریق تعلیم و تربیت به سایر افراد منتقل و از طریق عمل کردن افراد، تداوم می‌یابند. ضمن اینکه افراد براساس نیاز و اراده خود می‌توانند در آن تغییراتی ایجاد کنند.

سؤال متن

به پدیده‌های اطرافتان توجه کنید. با کمک دبیر خود تعدادی از آنها را روی تخته بنویسید. برخی از پدیده‌هایی که نوشته‌اید، اجتماعی‌اند. آیا می‌توانید آنها را مشخص کنید؟ چرا این پدیده‌ها را اجتماعی می‌دانید؟ به نظر شما، این پدیده‌ها چه ارتباطی با کنش اجتماعی دارند؟ [۴] بارندگی، تابلوی ورود ممنوع یک خیابان، نوع پوشش زنان در خیابان (چادر یا مانتو)، حسینی‌ای در محله، ساز زدن یک نوازنده فقیر در گوشه خیابان، بازی کودکان در پارک، رعد و برق، آلودگی هوا، کوه، خیابان، ساختمان‌ها و ...
پدیده‌های اجتماعی: تابلوی ورود ممنوع یک خیابان، نوع پوشش زنان در خیابان (چادر یا مانتو)، حسینی‌ای در محله، ساز زدن یک نوازنده فقیر در گوشه خیابان، بازی کودکان در پارک، خیابان؛ زیرا این پدیده‌ها حاصل ارتباط میان انسان‌ها و مخلوق این ارتباط اجتماعی هستند. این پدیده‌ها حاصل کنش اجتماعی و پیامدهای کنش هستند.

سؤال متن

ارزش (هدف)	هنجار (شیوه و روش)
نظم	وسایلمان را در جای مناسب بگذاریم، کارهایمان را به موقع انجام دهیم.
ادب	به دیگران سلام کنیم و سلام دیگران را پاسخ دهیم، هنگام ورود فرد جدید در صورتی که نشسته‌ایم، از جایمان بلند شویم.
عفت	حجاب داشته باشیم (حفظ حریم)، نگاه گناه‌آلود به نامحرم نداشته باشیم. - از اعمال و رفتارهای جلب توجه‌کننده بپرهیزیم.
حجاب (حفظ حریم)	پوشش شرعی، برای زنان پوشاندن همه بدن جز صورت، مچ دست و پا لازم است.
فرزندآوری	تصمیم به آوردن فرزند، داشتن چند فرزند، تربیت فرزندان مفید برای جامعه و کشور
ثروت	اسراف نکنیم، تجمل‌گرا نباشیم، با استفاده صحیح از ثروت به فقرا کمک کنیم.

[۴]

بخوانیم و بدانیم

انسان‌ها پدیده‌های اجتماعی ... [۴] پول: انسان با کمک پول به راحتی می‌تواند بسیاری از نیازهایش را برطرف کند و کالاها و خدمات مورد علاقه‌اش را تأمین کند اما در عین حال پول می‌تواند زندگی را دشوارتر کند و بعضی محدودیت‌ها را پدید آورد؛ برای مثال افرادی که پول‌دار هستند گاهی محبت‌های واقعی دریافت نمی‌کنند و نمی‌توانند دوستان واقعی خود را تشخیص دهند یا اینکه ترس از ورشکستگی دارند در نتیجه فشارهای روانی زیادی را متحمل می‌شوند.

تکنولوژی: خرید و فروش را در سراسر جهان تسهیل می‌کند و در رونق کشاورزی و صنعت تأثیرگذار است اما در عین حال معایبی هم دارد، از جمله وابستگی زیاد مردم به تکنولوژی، تحرک کمتر انسان‌ها، درگیری‌های ذهنی، استفاده کمتر از حافظه و ذهن در مسائل ریاضی و محاسبات و ... را به دنبال دارد.

معیار	کوه	ساختمان اداری
نقش انسان در پیدایش آن	-	✓
معنادار بودن	-	✓
محسوس بودن	✓	✓

کوه پدیده‌ای طبیعی ... [۴] کوه‌ها طی یک فرایند طبیعی و در نتیجه فعل و انفعالات زمین‌شناسی پدید می‌آیند. بنابراین انسان در شکل‌گیری آن نقشی ندارد و پدیده‌ای محسوس محسوب می‌شود و از منظر کنش‌های انسانی، معنایی ندارد. در مقابل ساختمان اداری را انسان‌ها با توجه به باورها، ارزش‌ها و فرهنگ خود پدید می‌آورند. این ساختمان‌ها محسوس بوده و معنای خاص دارند.

سؤال متن

به نظر شما مسئله سالمندی جمعیت، برای کشور ما چه تبعات دیگری دارد؟

[۴] وقتی درصد افراد مسن در جامعه‌ای افزایش یابد به موازات آن علاقه به محافظه‌کاری بیشتر و نوع وابستگی به سنت‌های اجتماعی پیدا می‌شود. پیدایش محافظه‌کاری و مقاومت در برابر تغییرات، موجب درجا زدن و عقب‌ماندگی می‌شود و در چنین جامعه‌ای ابداع و پذیرش نوآوری و اصلاحات و رشد علمی کاهش می‌یابد. از پیامدهای منفی دیگر این موضوع، افزایش بار تکفل جامعه است. ازدیاد انبوه بازنشستگانی که سهم تولیدی آنها تقریباً صفر است. فشارهای اقتصادی زیادی به دولت وارد می‌کند زیرا نسبت سالخوردگان به جمعیت در سنین کار افزایش خواهد یافت و از سویی، شمار افراد مستمری‌بگیر بازنشسته و از سوی دیگر شمار افراد سالمند نیازمند به حمایت بالا خواهد رفت. با سالمندشدن جمعیت به علت کاهش تعداد متوسط فرزندان خانواده‌ها، کشور با یکی از مهم‌ترین پیامدهای منفی اقتصادی یعنی کاهش نیروی کار که از آن به عنوان جمعیت فعال یاد می‌شود، روبه‌رو خواهد شد. جمعیت و ساختار آن یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های قدرت ملی به حساب می‌آید، زیرا پوشش مرزهای جغرافیایی نیازمند نیروهای جوان است و پیری جمعیت تهدیدی جدی برای امنیت کشور محسوب می‌شود. بخش بزرگی از فشارهای سالخوردگی جمعیت مربوط به هزینه‌هایی است که جامعه باید برای حفظ سلامتی سالمندان صرف کند. افزایش این هزینه سرباری از آن جهت وضعیت وخیم‌تری می‌یابد که جمعیت فعال انگیزه کمتری برای نگهداری از سالمندان دارند و مخارج درمانی سالمندان بالاتر از کودکان است.

تحقیق کنید

کشورها در مواجهه ...

[۴] در ژاپن قانونی به نام «کودو موتیت» وضع شد که طبق آن، به خانواده‌ها تا رسیدن فرزند به سن ۱۵ سالگی، ماهانه حقوق تا ۱۳ هزار یین حدود ۹۵ دلار پرداخت می‌کند. همچنین پدر و مادر هر کدام می‌توانند با دریافت نصف حقوق خود تا سقف تعیین شده به مرخصی بروند و این در حالی است که بعد از آن می‌توانند بدون هیچ نگرانی به کار قبلی خود باز گردند.

دولت ایتالیا برای حمایت از خانواده و تشویق مردم به بچه‌دار شدن در کنار مشوق‌های مالی مانند پرداخت ۸۰۰ یورو به ازای تولد هر فرزند مشوق‌های دیگری هم دارد. به طور مثال در ایتالیا صاحبخانه‌ها اجازه بیرون انداختن مستأجری را که فرزند زیر ۱۸ سال دارد، ندارند حتی اگر مستأجر کرایه نپردازد. همچنین در این کشور والدین فرزندان زیر ۱۸ سالگی که در ایتالیا به دنیا آمده‌اند اگر از اتباع دیگر کشورها هم باشند دیپورت نمی‌شوند. همچنین به آن دسته از زوج‌هایی که در انتظار فرزند سوم باشند، یک قطعه زمین کشاورزی تعلق می‌گیرد.

مفاهیم اساسی

پدیده اجتماعی، [۴] کنش اجتماعی، جامعه‌پذیری، کنترل اجتماعی، ارزش‌های اجتماعی، هنجارهای اجتماعی

خلاصه کنید

- به کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن، پدیده اجتماعی می‌گویند. [۳] و [۴]

- برخی کنش‌ها درونی و برخی بیرونی هستند.
- برخی کنش‌ها فردی و برخی اجتماعی هستند.
- در کنش اجتماعی توجه به دیگران اهمیت دارد.
- هنجار اجتماعی، شیوه انجام کنش اجتماعی است که مورد قبول قرار گرفته است.
- ارزش اجتماعی، آن دسته از پدیده‌های مطلوب و خواستنی و مورد پذیرش هستند.
- کنترل اجتماعی، انتقال ارزش‌ها و هنجارها به افراد از طریق تشویق و تنبیه.
- پدیده‌های اجتماعی را انسان‌ها خلق می‌کنند.

آنچه از این درس آموختیم

[۳] و [۴] کنش‌ها انواعی دارند؛ یا «درونی‌اند یا بیرونی» و یا «فردی‌اند یا اجتماعی». کنش اجتماعی، کنشی است که با توجه به دیگران انجام می‌شود. کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن پدیده‌های اجتماعی را می‌سازند. پدیده‌های اجتماعی انواعی دارند و کنش اجتماعی، خردترین آن است. هنجار اجتماعی، ارزش اجتماعی، جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی از این جمله است. پدیده‌های اجتماعی معنادار هستند و انسان‌ها آنها را خلق کرده‌اند و از همین لحاظ با پدیده‌های طبیعی که نتیجه کنش افراد نیستند، متفاوت هستند.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

- ۱ کنش اجتماعی، تمام ویژگی‌های کنش انسانی را دارد و با توجه به دیگران انجام می‌شود. درست نادرست
 ۲ صحبت کردن یک کنش بیرونی و اجتماعی است. درست نادرست

ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۲)

۳ کدام یک در ارتباط با پدیده اجتماعی صحیح نیست؛ اما در رابطه با ارزش اجتماعی، صحیح است؟ (کنکور سراسری)

الف) کنش‌های انسانی و پیامدهایی که به دنبال دارند همان پدیده‌های اجتماعی‌اند. - ارزش‌های اجتماعی مقتضی کنش‌های متناسب با خود هستند.

ب) هر یک از پدیده‌های اجتماعی در تناسب با دیگر پدیده‌های اجتماعی شکل می‌گیرد. - اگر کنش انسانی نباشد هیچ یک از ارزش‌های اجتماعی محقق نمی‌شوند.

ج) پدیده‌های اجتماعی مستقل از یکدیگر تحقق پیدا نمی‌کنند. - ارزش‌های اجتماعی آن دسته از ارزش‌هایی هستند که افراد یک جامعه نسبت به آنها گرایش و تمایل دارند.

د) نخستین پدیده اجتماعی، کنش اجتماعی است. - ارزش‌هایی که صورت اجتماعی پیدا کرده باشند کنش‌هایی را که متناسب با ارزش‌های ناشناخته و مغایر باشند، کنترل می‌کنند.

۴ در متن زیر مفاهیم جامعه‌شناسی به کار رفته را به ترتیب مشخص کنید. (کنکور سراسری)

«در خیابانی شلوغ، یک تصادف رانندگی بین اتومبیل و موتورسواری رخ داد. عده‌ای برای مشاهده صحنه تصادف، جمع شدند. از این میان، چند نفر نسبت به فرد حادثه دیده بی‌تفاوت نبودند و برای کمک به وی اقدام کردند. پلیس برای شناسایی مقصر در صحنه حضور یافت.»

الف) کنش اجتماعی - هنجار اجتماعی - ارزش اجتماعی - جامعه‌پذیری

ب) کنش اجتماعی - ارزش اجتماعی - هنجار اجتماعی - کنترل اجتماعی

ج) پیامد طبیعی کنش اجتماعی - هنجار اجتماعی - ارزش اجتماعی - جامعه‌پذیری

د) پیامد غیرارادی کنش اجتماعی - ارزش اجتماعی - جامعه‌پذیری - کنترل اجتماعی

۵ هریک از عبارات زیر به ترتیب مربوط به کدام قسمت از نمودار است؟ (کنکور سراسری)

- اجازه خواستن

- یادگرفتن درس

- پاسخ دادن به پرسش‌های امتحانی

- غمگین شدن از یک خبر

الف) الف - ج - ج - د

ب) ب - د - الف - ج

ج) الف - ج - الف - د

د) ج - الف - الف - ب

۶ «اعتراض کردن فرد به ضایع شدن حقوقش» چه نوع کنشی است؟

الف) درونی - فردی ب) درونی - اجتماعی ج) بیرونی - فردی د) بیرونی - اجتماعی

ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱)

۷ به کنش اجتماعی و پیامدهای آن می‌گویند.

۸ شیوه انجام کنش اجتماعی که مورد قبول افراد جامعه قرار گرفته است نامیده می‌شود.

د) به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

۹ خردترین پدیده اجتماعی چیست؟ (۵/۰) (چهارمحل و بختیاری - مدرسه دکتر حسینی - دی ۱۴۰۱)

۱۰ هنجارها و ارزش‌های اجتماعی چه ارتباطی با کنش اجتماعی دارند؟ (۱/۵)

۱۱ تفاوت پدیده‌های اجتماعی و پدیده‌های طبیعی چیست؟ (۱) (سیستان و بلوچستان - مدرسه فرزادگان - دی ۱۴۰۱)

۱۲ هنجارها و ارزش‌ها پس از تحقق وجود چه پدیده‌هایی را ضروری می‌سازند؟ چرا؟ (۱/۵)

۱ [۳] درست (۵/۲۵) [۲] درست (۵/۲۵) [۳] گزینه «الف» (۵/۵) [۴] و [۳] گزینه «ب» (۵/۵) [۵] [۳] گزینه «ج» (۵/۵)

۶ [۳] گزینه «د» (۵/۵) [۷] [۴] پدیده اجتماعی (۵/۵) [۸] [۴] هنجار اجتماعی (۵/۵) [۹] [۴] کنش اجتماعی (۵/۵)

۱۰ [۴] هنجارهای اجتماعی شیوه انجام کنش اجتماعی است که مورد قبول افراد جامعه قرار گرفته است. (۰/۵) اگر کنش اجتماعی نباشد هیچ هنجاری شکل نمی‌گیرد (۰/۵) و هیچ یک از ارزش‌های اجتماعی مانند عدالت، امنیت، سعادت و آزادی محقق نمی‌شود. (۰/۵) [۱۱] [۴] پدیده‌های اجتماعی را انسان‌ها خلق می‌کنند و نتیجه کنش افراد هستند. (۰/۵) ولی پدیده‌های طبیعی را انسان‌ها خلق نکرده‌اند. (۰/۵) [۱۲] [۴] ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی بعد از اینکه از طریق کنش‌های اجتماعی تحقق پیدا کردند، (۰/۵) شکل‌گیری پدیده‌های اجتماعی دیگر، یعنی جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی را ضروری می‌سازند تا ارزش‌ها و هنجارها از این طریق به افراد منتقل شوند. (۰/۵) افراد نیز با انجام کنش‌های خود براساس ارزش‌ها و هنجارها به آنها تداوم می‌بخشند. (۰/۵)

درس ۳: جامعه و فرهنگ (جهان اجتماعی)

مفاهیم کلیدی

۶ - الزامات جامعه و فرهنگ (جهان اجتماعی)

۵ - تصور انسان‌ها از جامعه و فرهنگ

مفاهیم آموزشی

[۵] تصور انسان‌ها از جامعه و فرهنگ

۱- «جامعه» به گروهی از انسان‌ها گفته می‌شود که برای سالیان **متمادی** با یکدیگر زندگی می‌کنند؛ مانند اهالی یک شهر.

۲- «فرهنگ»، شیوه زندگی گروهی از انسان‌هاست که با یکدیگر زندگی می‌کنند؛ مانند گویش‌ها، آداب عزاداری، عروسی و ...

فرهنگ آگاهی مشترک مردم یک جامعه است و از راه **آموزش و تربیت** از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود.

۳- رابطه جامعه و فرهنگ

جامعه بدون فرهنگ وجود ندارد. فرهنگ نیز بدون جامعه پدید نمی‌آید. جامعه مانند **جسم** و **کالبد** و فرهنگ همانند **جان و روح** است.

۴- فرهنگ لایه‌ها و سطوح مختلفی دارند؛ برخی سطحی ترویجی هستند؛ مانند **نمادها و هنجارها** و برخی عمیق تر هستند؛ مانند **ارزش‌ها و عقاید**.

نکته: تغییرات اساسی در لایه‌های عمیق فرهنگ رخ می‌دهد و می‌تواند آن را به فرهنگ دیگری تبدیل کند.

۵- انواع فرهنگ (۱) **فرهنگ عمومی:** آن بخش از فرهنگ که همه مردم یک جامعه در آن اشتراک دارند.

(۲) **خرده فرهنگ:** به بخش‌هایی که مربوط به یک قوم، قشر، صنف و گروهی است گفته می‌شود.

۶- انواع خرده فرهنگ‌ها درون یک فرهنگ عمومی

الف) **ضد فرهنگ:** در مواردی ممکن است عقاید، ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های پذیرفته شده در یک خرده فرهنگ **مخالف** با فرهنگ عمومی

باشد. در این صورت، این خرده فرهنگ، ضد فرهنگ نامیده می‌شود.

ب) **خرده فرهنگ موافق:** به خرده فرهنگ‌های **سازگار** با فرهنگ عمومی می‌گویند.

[۶] **الزامات جامعه و فرهنگ (جهان اجتماعی)**

۷- ارتباط جامعه و فرهنگ با خواست و اراده انسان‌ها

۱) جامعه و فرهنگ با **آگاهی** و **اراده** انسان‌ها پدید می‌آیند، اما این پدیده‌ها پس از آنکه با کنش‌های انسان تحقق پیدا کردند، پیامدهایی را به

دنیا می‌آورند که وابسته به اراده تک‌تک افراد نیستند.

۲) هر یک از ما صرفاً **کنشگری منفعل** نیستیم بلکه می‌توانیم در جهت تداوم و پیشرفت جامعه حرکت کنیم یا در مسیر حرکت به سوی جهان

اجتماعی جدید گام برداریم.

۳) جوامع و فرهنگ‌های مختلف را می‌توان براساس **آرمان‌ها و ارزش‌هایشان** و همچنین فرصت‌ها و محدودیت‌هایی که به دنبال می‌آورند، ارزیابی کرد.

۴) تا وقتی که جامعه و فرهنگی با **مشارکت اجتماعی** افراد پابرجاست، پیامدهای آن هم هست و برای کنش‌های بعدی فرصت‌ها و محدودیت‌هایی ایجاد می‌کند.

۱۸

سؤال متن

شما با دو واژه جامعه و فرهنگ آشنا هستید؛ در گفت‌وگوها از آنها استفاده می‌کنید و معمولاً آنها را با هم به کار می‌برید. به نظر شما بین این دو واژه چه تفاوتی وجود دارد و چه نسبتی با هم دارند؟ [۵] جامعه را مجموعه‌ای از افراد می‌دانیم که با توجه به اختلاف عقاید، باورها و سلیقه‌ها، زبان، دین و ... در کنار هم جمع شده‌اند و با یکدیگر مسالمت‌آمیز زندگی می‌کنند و فرهنگ را نیز شیوه زندگی آنها می‌دانیم که در گذر زمان و با توجه به باورها، شرایط محیطی و ... شکل یافته است. جامعه به گروهی از انسان‌ها گفته می‌شود که برای سال‌های طولانی با یکدیگر زندگی می‌کنند و فرهنگ شیوه زندگی این گروه از انسان‌هاست. جامعه بدون فرهنگ وجود ندارد، فرهنگ نیز بدون جامعه پدید نمی‌آید. جامعه و فرهنگ را می‌توان به جسم و جان یک موجود زنده تشبیه کرد. جامعه مانند جسم و کالبد از ایمنی محسوس و فرهنگ همانند جان و روح است و محسوس نیست.

• وقتی وارد جامعه‌ای ... [۵] از نمودهای فرهنگی جامعه از جمله عقاید، سنت‌ها، آداب و رسوم، ارزش‌ها و هنجارها می‌توان به مسلمان بودن یا نبودن آن جامعه پی برد برای مثال برخی از ویژگی‌های فرهنگ اسلامی عبارت‌اند از: در دین اسلام الله، مبدأ، خالق، حافظ و غایت هستی است و اسلام نیز چیزی نیست جز زندگی کردن مطابق خواست و مشیت الهی برای حصول به صلح و سلام در دنیا و سعادت و فلاح در آخرت. جامعه در نگاه اسلام از وجود انسان سرچشمه می‌گیرد و برای رفاه و سعادت انسان‌ها پدید آمده است به همین دلیل، جامعه اسلامی نه رنگ فردی دارد (اصالت فرد) و نه رنگ اجتماعی (اصالت جامعه). همچنین انسان در نگرش اسلام، کارگزار یا خلیفه خداوند روی زمین است از این منظر انسان تنها موجودی است که در مرکز و کانون این جهان قرار دارد. خانواده نیز از نگاه اسلام با تأکید بر ازدواج به دلیل اهمیت زیاد خانواده مطرح می‌شود تا جایی که نکاح را نصف دین می‌شناسد و ...

• با دوستان خود ... برای مثال در ایران برای تشکیل خانواده و ورود به زندگی مشترک زناشویی آداب و رسومی مانند خواستگاری رایج است، اما مراسم خواستگاری در همه نقاط ایران یکسان نیست.

سؤال متن

آموختید که انسان‌ها با آگاهی و اراده خود به کنش اجتماعی می‌پردازند و با همین کنش‌ها در ساختن جامعه و فرهنگ و تداوم آن مشارکت می‌کنند، اما آیا این بدان معناست که ما همواره می‌توانیم هرطور که بخواهیم جهان اجتماعی (جامعه و فرهنگ) را بسازیم یا تغییر دهیم یا اینکه جامعه و فرهنگ پس از آنکه پدید آمد، الزام‌هایی دارد که بر کنش‌های ما تأثیر می‌گذارد؟ [۶] جامعه و فرهنگ با آگاهی و اراده انسان پدید می‌آیند اما این پدیده‌ها پس از آنکه با کنش انسان تحقق پیدا کردند، پیامدهایی را به دنبال می‌آورند که وابسته به اراده تک افراد نیستند. این پیامدها، فرصت‌ها و محدودیت‌هایی را برای کنش‌های بعدی فراهم می‌آورند و زندگی ما را متأثر می‌سازند. یکی از جامعه‌شناسان (اگوست کنت) معتقد است که سهم مردگان در ساختن جامعه بیشتر از سهم زندگان است؛ یعنی سهم پیشینیان ما در ساختن جامعه، بیشتر از ما بوده است. همچنان که سهم ما در ساختن جامعه و فرهنگ آیندگان، بیش از آیندگان است. شما در این باره چه فکر می‌کنید؟ [۶] گذشتگان بسیاری از آداب، رسوم، باورها، ارزش‌ها، هنجارها، نهادها و ... را در گذر زمان در بستر یک جامعه گسترانده‌اند. فرهنگ و جامعه‌ای که برای ما به میراث رسیده است حاصل سده‌های متمادی از زیستن نیاکان ما و چالش‌هایی است که آنها با مشکلات داشته‌اند. ما نیز در پیوند با گذشتگان به سر می‌بریم و می‌توانیم در مسیر تداوم یا تغییر جامعه و فرهنگ خود حرکت کنیم و آن را به نسل بعد از خود بسپاریم.

گفت‌وگو کنید

با راهنمایی دبیر ... [۶] می‌توانیم به دو فرهنگ دیکتاتوری و مردم سالاری دینی توجه کنیم. در فرهنگ دیکتاتوری، حق انتخاب مردم نادیده گرفته می‌شود. فرد دیکتاتور تمام منافع جامعه را در اختیار خود می‌گیرد و فرصت ظهور و اندیشه‌های مخالف را از بین می‌برد. در چنین فرهنگی، فرصت‌ها بیشتر در اختیار فرد دیکتاتور است و دیگران را بهره‌ای از آن فرصت‌ها نیست.

در حالی که در فرهنگ مردم سالاری دینی این فرصت برای مردم فراهم می‌شود که آراء و اندیشه‌های خود را آزادانه بازگو کنند. در تصمیمات جامعه شرکت کنند و نسبت به تعیین سرنوشت خود تأثیرگذار باشند. با داشتن مطبوعات و رسانه‌های آزاد جلوی خودکامگی حاکمان را بگیرند و عملکرد آنها را نقد کنند. البته در چنین فرهنگی محدودیت‌هایی هم وجود دارد، به عنوان مثال افراد تا جایی آزادند که حریم دیگران را در هم نشکنند و ارزش‌های الهی را نادیده نگیرند.

مفاهیم اساسی

فرهنگ، [۵] جامعه، فرهنگ عمومی، خرده فرهنگ، فرهنگ موافق، ضد فرهنگ

خلاصه کنید

- فرهنگ، روح و جان یک جامعه است. [۵]

- به گروهی که سالیان متمادی با یکدیگر زندگی می‌کنند جامعه گفته می‌شود.

- به شیوه زندگی گروهی از انسان‌ها فرهنگ اطلاق می‌شود.

- فرهنگ مشترک در یک جامعه را فرهنگ عمومی می‌گویند.

- به شیوه زندگی که مربوط به یک قوم یا صنف خاصی است خرده فرهنگ می‌گویند.

- به هنجارها، ارزش‌ها و ... که در یک خرده فرهنگ مخالف با فرهنگ عمومی است ضد فرهنگ می‌گویند.

- جامعه و فرهنگ با آگاهی و اراده انسان‌ها پدید می‌آیند اما پس از تحقق، پیامدهایی دارند که به اراده تک افراد نیست.

- جامعه و فرهنگ توسط گذشتگان ما پدید آمده است اما ما نیز می‌توانیم در جهت تداوم و پیشرفت و یا تغییر آن گام برداریم.

آنچه از این درس آموختیم

[۵] و [۶] جامعه شامل گروهی از انسان‌هاست که سال‌ها با هم زندگی می‌کنند. به شیوه زندگی این گروه از جامعه، فرهنگ گفته می‌شود. فرهنگ به دو نوع فرهنگ عمومی و خرده فرهنگ تقسیم می‌شود. فرهنگ عمومی مورد پذیرش کلیه افراد یک جامعه است. ولی در شیوه عمل به فرهنگ عمومی در بخش‌های مختلف یک جامعه روش‌های مختلف به کار گرفته می‌شود. اگر شیوه زندگی خرده فرهنگ، متناسب با فرهنگ عمومی باشد و اصول، عقاید و ارزش‌های اساسی آن را زیر پا نگذارد آن را خرده فرهنگ موافق، در غیر این صورت ضد فرهنگ می‌نامند.

فرهنگ یک جامعه توسط پیشینیان ساخته شده است و ما نیز می‌توانیم در ساختن فرهنگ برای آیندگان اثرگذار باشیم.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

- ۱- جامعه بدون فرهنگ وجود دارد. ولی فرهنگ بدون جامعه پدید می‌آید. درست نادرست
- ۲- فرهنگ آگاهی مشترک مردم یک جامعه است و از راه آموزش و تربیت از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود. درست نادرست

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱)

- ۳- جامعه و فرهنگ با و انسان پدید می‌آیند. (تهران - مدرسه شاهد - دی ۱۴۰۱)
- ۴- جوامع و فرهنگ‌های مختلف را می‌توان براساس و همچنین فرصت‌ها و محدودیت‌هایی

که به دنبال می‌آورند، ارزیابی کرد.

ج) به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

- ۵- * مفاهیم زیر را تعریف کنید. (۱)

الف) جامعه

- ۶- فرهنگ عمومی و خرده فرهنگ را تعریف کنید. (۱) (تهران - مدرسه فرزانتگان - دی ۱۴۰۱ با تغییر)

- ۷- * ضد فرهنگ و فرهنگ سازگار چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟ (۲)

- ۸- مفهوم این عبارت را بنویسید. (۱) (تهران - مدرسه فرزانتگان - دی ۱۴۰۱)

«یک جامعه‌شناس معتقد است که سهم مردگان در ساختن جامعه بیشتر از سهم زندگان است.»

- ۹- ما انسان‌ها به چه میزانی در تداوم و پیشرفت جامعه و فرهنگ نقش داریم؟ (۱/۵)

- ۱- [۵] نادرست (۵/۲۵) [۲] درست (۵/۲۵) [۳] آگاهی (۵/۲۵) [۴] آرمان‌ها (۵/۲۵) - ارزش‌هایشان (۵/۲۵)
- ۵- الف) به گروهی از انسان‌ها که برای سالیان متمادی با یکدیگر زندگی می‌کنند؛ جامعه گفته می‌شود. (۵/۵) ب) به شیوه زندگی گروهی از انسان‌ها که با یکدیگر زندگی می‌کنند فرهنگ گفته می‌شود. (۵/۵) [۶] آن بخش از فرهنگ که همه مردم یک جامعه در آن اشتراک دارند فرهنگ عمومی است. (۵/۵) بخش‌های مربوط به قوم، قشر، صنف و گروهی از فرهنگ عمومی، خرده فرهنگ نامیده می‌شود. (۵/۵)
- ۷- [۵] خرده فرهنگ‌هایی که درون یک فرهنگ عمومی قرار دارند اغلب با فرهنگ عمومی سازگار هستند. به خرده فرهنگ‌های سازگار با فرهنگ عمومی، خرده فرهنگ موافق می‌گویند. (۱) در مواردی ممکن است عقاید، ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های پذیرفته شده در یک خرده فرهنگ مخالف با فرهنگ عمومی باشد. در این صورت، این خرده فرهنگ ضد فرهنگ نامیده می‌شود. (۱) [۸] [۶] یعنی سهم پیشینیان ما در ساخت جامعه بیشتر از ماست (۵/۵) همچنان که سهم ما در ساختن جامعه و فرهنگ آیندگان بیش از آنهاست. (۵/۵) [۹] [۶] در جامعه‌ای که باورها، ارزش‌ها، هنجارها و نمادهای آن شکل گرفته‌اند (۵/۵) هر یک از ما صرفاً کنشگری منفعل نیستیم (۵/۵) بلکه می‌توانیم برای تداوم و پیشرفت این جامعه تلاش کنیم یا به سوی جامعه و فرهنگ دیگری گام برداریم. (۵/۵)

درس ۴: ارزیابی فرهنگ‌ها

مفاهیم کلیدی

۸ - مفهوم فرهنگ حق و فرهنگ باطل

۷ - مفهوم فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی

مفاهیم آموزشی

[۷] مفهوم فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی

۱- * فرهنگ آرمانی: بخشی از فرهنگ که مردم یک جامعه از آن جانب‌داری می‌کنند و رعایت آن را لازم می‌دانند اما در عمل ممکن است آن را نادیده بگیرند.

۲- * فرهنگ واقعی: آن بخش از فرهنگ که مردم به آن عمل می‌کنند.

۳- رابطه فرهنگ آرمانی با فرهنگ واقعی

(۱) مرز و محدوده فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی براساس عمل مردم تغییر می‌کند.

(۲) برنامه‌ریزان فرهنگی هر جامعه تلاش می‌کنند تا از راه تعلیم و تربیت، زمینه تحقق هر چه بیشتر فرهنگ آرمانی و ورود آن به قلمرو فرهنگ واقعی را فراهم کنند.

(۳) آرمانی یا واقعی بودن یک پدیده براساس نوع نگاه و رفتار افراد و جوامع تعیین می‌شود؛ بنابراین از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است.

[۸] مفهوم فرهنگ حق و فرهنگ باطل

۴- فرهنگ حق: بخش‌هایی از فرهنگ که از نظر علمی صحیح و مطابق **فطرت** انسان باشد.

مثال: عقیده توحید، وفای به عهد، حمایت از مستضعفان و مظلومان، دفاع از حقوق انسان‌ها و مهربانی با یکدیگر
۵- فرهنگ باطل: بخش‌هایی که از نظر علمی قابل دفاع نباشد و بر اساس **خرافات** شکل گرفته باشد.

مثال: عقاید شرک، ظلم، بی‌عدالتی و تجاوز به حقوق دیگران

۶- علوم و ابزار شناسایی فرهنگ حق و فرهنگ باطل

(۱) حق یا باطل بودن هر بخش از فرهنگ، با علم متناسب با همان بخش شناخته می‌شود.

(۲) **☆** ابزار شناخت حق یا باطل بودن ارزش‌ها: الف (عقل، ب) وحی

(۳) علوم تجربی **نمی‌توانند** حق یا باطل بودن عقاید و ارزش‌ها را شناسایی کنند.

(۴) **☆** علوم **اجتماعی** اگر علم را به معنای تجربی آن محدود نکنند، می‌توانند درباره حق و باطل بودن فرهنگ‌ها داوری کنند.

(۵) جوامع مختلف با ایمان به حق، حقیقت را به فرهنگ آرمانی وارد می‌کنند و با عمل براساس این عقاید ارزش‌ها، آن را به فرهنگ واقعی وارد می‌نمایند.

(۶) هر چند حقایق ثابت‌اند ولی از نظر وارد شدن به فرهنگ آرمانی و واقعی جوامع، تغییرپذیرند؛ یعنی برای جوامع امکان پذیرش حق و ترک باطل وجود دارد همان‌گونه که برعکس آن نیز صادق است.

(۷) حق یا باطل بودن عقاید، ارزش‌ها، هنجارها، نمادها و کنش‌ها، براساس آگاهی یا جهل، توجه یا بی‌توجهی مردم و نظر جوامع مختلف نسبت به آنها تعیین نمی‌شود؛ یعنی قضاوت درباره حق یا باطل بودن پدیده‌ها امری نسبی و وابسته به زمان و مکان نیستند. حق **همیشه** حق است و باطل **همیشه** باطل.

سؤال متن

۲۶

وقتی مردم مطابق آرمان‌ها عمل کنند، آرمان‌ها به واقعیت تبدیل می‌شوند، ولی آیا مردم همواره مطابق آرمان‌های جامعه خود عمل می‌کنند؟ [۷] خیر؛ مرز و محدوده فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی براساس عمل مردم تغییر می‌کند. هر اندازه مردم مطابق آرمان‌ها و ارزش‌ها عمل کنند، به همان اندازه، آرمان‌ها وارد فرهنگ واقعی می‌شوند. اما اگر مردم به ارزش‌هایی که در فرهنگ آرمانی رعایت آنها لازم دانسته می‌شود، عمل نکنند، فرهنگ واقعی از فرهنگ آرمانی فاصله می‌گیرد.

نمونه بیاورید

۲۸

در جدول زیر ... [۷]

آرمان‌ها	
بیرون از فرهنگ واقعی	درون فرهنگ واقعی
ساده‌زیستی	احترام به پدر و مادر
ناپسند بودن اسراف و تبذیر	استکبارستیزی
ناپسند بودن دروغ و ریا	عبادت خدا

سؤال متن

۲۸

ولی آیا همه آرمان‌ها و ارزش‌ها درست‌اند تا واقعیات را براساس آنها ارزیابی کنیم؟ [۷] خیر

آیا راهی برای ارزیابی آرمان‌ها و ارزش‌ها وجود دارد؟ عقایدی که مردم درباره انسان و جهان دارند، ارزش‌هایی که محترم می‌شمارند، هنجارها و سنت‌هایی که با توجه به آنها عمل می‌کنند، سبک و شیوه‌هایی که برای زندگی انتخاب می‌کنند و تکنیک‌ها و مهارت‌هایی که به کار می‌گیرند گاهی درست و گاهی نادرست‌اند. حق یا باطل بودن آرمان‌ها و ارزش‌ها را می‌توان با علوم مبتنی بر عقل و وحی به عنوان دو ابزار مهم برای شناخت عقاید و ارزش‌ها بررسی کرد.

نمونه بیاورید

۳۳

سه نمونه از ... [۷]

آرمان حق				
وفای به عهد	راست‌گویی	رعایت عدالت	احترام به حقوق دیگران	امانتداری

آیا می‌توانید برخی ... [۷]؟

تکاثرت (مال‌اندوزی)	قبیله‌گرایی	نژادپرستی	تجمل‌گرایی
---------------------	-------------	-----------	------------

فرهنگ حق، [۸] فرهنگ آرمانی، فرهنگ واقعی، فرهنگ باطل، ابزار شناخت فرهنگ‌ها، عقل، وحی، ارزیابی فرهنگ‌ها

- فرهنگ حق معیار ارزیابی همه فرهنگ‌هاست. [۸]
- فرهنگ آرمانی، فرهنگی است که مردم از آن جانب‌داری می‌کنند اما در عمل ممکن است آن را نادیده بگیرند.
- فرهنگ واقعی، فرهنگی است که مردم به آن عمل می‌کنند.
- فرهنگ حق، از نظر علمی صحیح و مطابق فطرت انسان است.
- فرهنگ باطل، از نظر علمی قابل دفاع نیست.
- عقل و وحی دو ابزار مهم برای شناخت عقاید و ارزش‌ها هستند.
- علوم اجتماعی در صورتی که علم را به معنای تجربی آن محدود نکنند، می‌توانند درباره حق و باطل بودن فرهنگ‌ها داوری کنند.

[۷] و [۸] در فرهنگ آرمانی مردم از آن جانب‌داری می‌کنند ولی در عمل ممکن است نادیده گرفته شود. اما در فرهنگ واقعی مردم خود را ملزم می‌دانند به آن عمل کنند. مرز و محدوده فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی براساس عمل مردم تغییر می‌کند. بخش‌هایی از فرهنگ که از نظر علمی صحیح و مطابق فطرت انسان باشد فرهنگ حق و بخش‌های خرافی فرهنگ باطل است. دو ابزار شناخت و تفکیک فرهنگ حق از باطل عبارت‌اند از عقل و وحی. علوم اجتماعی اگر علم را به معنای تجربی آن محدود نکنند، می‌توانند درباره حق یا باطل بودن فرهنگ‌های مختلف داوری کنند.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید. (۱ نمره)

- ۱ مرز و محدوده فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی بر اساس عمل مردم تغییر نمی‌کند. درست نادرست
- ۲ حق و باطل بودن عقاید و ارزش‌ها را می‌توان با علوم تجربی شناخت. درست نادرست

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱)

۳ برنامه‌ریزان فرهنگی هر جامعه تلاش می‌کنند تا از طریق و زمینه تحقق هر چه بیشتر فرهنگ آرمانی یعنی ورود آن به قلمرو فرهنگ را فراهم کنند.

۴ حق یا باطل بودن عقاید و ارزش‌ها را نمی‌توان با شناخت.

ج) به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

- ۵ ☆ تفاوت فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی را بنویسید. (۱/۵) (تهران - مدرسه فرزانگان - دی ۱۴۰۱)
- ۶ برای هر کدام از ارزش‌های حق و باطل مثال‌هایی بیان نمایید. (۱/۵) (از هر مورد سه نمونه)
- ۷ مفاهیم «فرهنگ حق» و «فرهنگ باطل» را تعریف کنید. (۱) (تهران - مدرسه حضرت زهرا (س) - دی ۹۹ با اندکی تغییر)
- ۸ ☆ دو ابزار مهم برای شناخت عقاید و ارزش‌ها کدام‌اند؟ (۱)
- ۹ ☆ علوم اجتماعی چه زمانی می‌تواند درباره حق یا باطل بودن فرهنگ‌های مختلف داوری کند؟ (۱)

۱ [۷] نادرست (۰/۵) [۸] نادرست (۰/۵) [۳] [۷] تعلیم (۰/۲۵) - تربیت (۰/۲۵) - واقعی (۰/۲۵) [۴] [۸] علوم تجربی (۰/۲۵) [۵] [۷] بخشی از فرهنگ که مردم یک جامعه از آن جانب‌داری می‌کنند و رعایت آن را لازم می‌دانند (۰/۵) اما در عمل ممکن است آن را نادیده بگیرند «فرهنگ آرمانی» نامیده می‌شود. (۰/۵) اما آن بخشی از فرهنگ که مردم به آن عمل می‌کنند «فرهنگ واقعی» نام دارد. (۰/۵) [۶] [۸] ارزش‌های حق: عقیده به توحید، وفای به عهد، تحمل دیگران و مدارا با کسانی که از شناخت حقیقت محروم مانده‌اند. حمایت از مستضعفان و مظلومان، دفاع از حقوق انسان‌ها و مهربانی با یکدیگر (۳ مورد، هر مورد (۰/۲۵)) ارزش‌های باطل: شرک، ظلم، بی‌عدالتی، تجاوز به حقوق دیگران و دنیاپرستی (۳ مورد، هر مورد (۰/۲۵)) [۷] [۸] بخش‌هایی از فرهنگ که از نظر علمی صحیح و مطابق فطرت انسان باشد، «فرهنگ حق» (۰/۵) و بخش‌هایی که از نظر علمی قابل دفاع نباشد و براساس خرافات شکل گرفته باشد، «فرهنگ باطل» است. (۰/۵) [۸] [۸] عقل (۰/۵) - وحی (۰/۵) [۹] [۸] علوم اجتماعی اگر علم را به معنای تجربی آن محدود نکنند، می‌توانند درباره حق یا باطل بودن فرهنگ‌های مختلف داوری کنند. (۱)

مفاهیم آموزشی

[۹] مفهوم هویت

۱- هویت چیست؟

هویت فرد پاسخی است که به پرسش کیستی داده می‌شود و با آن، شخص از افراد دیگر متمایز می‌شود.

۲- انواع ویژگی‌های هویتی

(۱) ویژگی‌های هویتی بر مبنای شکل‌گیری اولیه (اکتسابی یا انتسابی بودن)

(الف) ویژگی‌هایی که در شکل‌گیری آنها نقش نداریم (انتسابی): مانند دختری یا پسر بودن، زمان، مکان تولد و ...

(ب) ویژگی‌هایی که در شکل‌گیری آنها نقش داریم (اکتسابی): مانند صفات اخلاقی ← تنبلی، مهربانی و ...

(ج) در شکل‌گیری آنها نقش نداریم اما با تلاش خود می‌توانیم آن را تغییر دهیم؛ مانند موقعیت اجتماعی و خانوادگی

(۲) ویژگی‌های هویتی بر مبنای «تغییرپذیری»

(الف) تغییر می‌کنند ← جایگاه افراد در جامعه (صعود از طبقه فقیر و کارگر به طبقه سرمایه‌دار)، تغییر صفات اخلاقی

(ب) تغییر نمی‌کنند ← مانند زمان و مکان تولد

(۳) ویژگی‌های هویتی بر مبنای «ارتباط با گروه‌های اجتماعی»

برخی ویژگی‌ها بدون ارتباط با دیگران شکل می‌گیرند (ویژگی‌های فردی)؛ مانند زرنگی، تنبلی و ...

اما ویژگی‌هایی هستند که در ارتباط با دیگران و عضویت در گروه‌های اجتماعی ایجاد می‌شوند که هویت اجتماعی را شکل می‌دهند.

مانند ایرانی بودن که با عضویت در جامعه ایرانی ایجاد می‌شود. عضویت در گروه‌های شغلی، قومی، دینی، مذهبی، انجمن‌ها و ...

نکته: افراد ممکن است در شکل‌گیری اولیه هویت اجتماعی خود نقش نداشته باشند؛ مانند متولد شدن در گروه‌های قومی، مذهبی، ملی و طبقات

اجتماعی، اما می‌توانند در تغییر دادن آنها نقش داشته باشند؛ مانند صعود از طبقه کارگر به طبقه سرمایه‌دار یا تغییر مذهب، دین و ملیت

[۱۰] نسبت هویت فردی و اجتماعی

۳- * انواع هویت

(۱) هویت فردی { (الف) بعد جسمانی (بدن)؛ مانند رنگ چشم مربوط به: جهان طبیعی

(ب) بعد نفسانی (ویژگی‌های اخلاقی و روانی)؛ مانند مهربانی مربوط به: جهان نفسانی

(۲) هویت اجتماعی ← بعد اجتماعی (نقش و عضویت فرد در گروه‌ها و جهان‌های اجتماعی)؛ مانند شغل، دین، قومیت مربوط به: جامعه و فرهنگ

۴- * رابطه انواع هویت با یکدیگر و با انواع جوامع

(۱) با یکدیگر رابطه متقابل دارند و بر یکدیگر اثر می‌گذارند.

(۲) هویت اجتماعی هر فرد، درون یک جامعه و براساس آنچه برای آن جامعه اهمیت دارد و بر مبنای عقاید و ارزش‌های آن شکل می‌گیرد؛ برای

مثال در جامعه سرمایه‌داری، هویت براساس عقاید و ارزش‌های مادی و ثروت شکل گرفته است.

(۳) هر جامعه و فرهنگی با توجه به عقاید و ارزش‌هایش با طبیعت و بدن انسان سازگار است و زمینه پیدایش و رشد همان هویت را فراهم و امکان

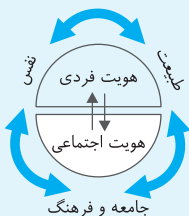
رشد و پیدایش انواع دیگر را تضعیف می‌کند؛ برای مثال فرهنگ غرب با بعضی ویژگی‌های اخلاقی مانند فردگرایی و تجمل‌گرایی سازگار است و آنها

را تقویت می‌کند و در مقابل با ویژگی‌هایی مثل بندگی خدا و قناعت ناسازگار است و آنها را تضعیف می‌کند.

(۴) هویت اخلاقی و روانی افراد نیز بر جامعه اثرگذار است؛ طبق فرموده امام خمینی (ره): «یک انسان با تقوا، جهانی

را تغییر می‌دهد.»

جامعه و فرهنگ ⇄ هویت اخلاقی

۵) نگاه جوامع مختلف به بعد جسمانی هویت و بدن انسان و طبیعت نیز با یکدیگر تفاوت دارد، برای مثال: فرهنگ غرب: تأکید بر زیبایی‌های بدن و مجاز دانستن دخل و تصرف در بدن و طبیعت - فرهنگ اسلامی: عدم اجازه انسان برای دخل و تصرف در بدن و طبیعت که مخالف **اراده حکیمانه الهی** است.

[۱۱] خودآگاهی یا ناخودآگاهی

۵- میزان آگاهی نسبت به ابعاد هویتی

۱) بخشی از هویت، **آگاهانه** است؛ یعنی آن را می‌شناسیم و یا دیگران به آن پی می‌برند و آن را برایمان بازگو می‌کنند. بخش دیگر برای ما پنهان است و آن را نمی‌شناسیم.

۲) گاهی برای شناخت ویژگی‌هایی که به آن آگاه نیستیم، تأمل می‌کنیم.

۳) **دیگران** می‌توانند ما را از ابعاد مختلف هویت پنهانمان آگاه کنند. برای مثال والدین و دوستان از نقاط ضعف و قوت، مشاوران و روان‌کاوان از ابعاد روانی، جامعه‌شناسان و انسان‌شناسان از ابعاد اجتماعی، فیلسوفان از مباحث هویتی، پیامبران و اولیای الهی از ابعاد الهی و فطری هویت فردی و اجتماعی انسان و غفلت وی از خویشتن، آگاه می‌کنند.

۴) وجود نظریات متفاوت درباره هویت، نشانه این است که امکان **خطا** و **اشتباه** در شناخت هویت وجود دارد.

۳۷

نمونه بیاورید

در جدول زیر... [۹]

ویژگی‌های من	اکتسابی	انتسابی	فردی	اجتماعی	ثابت	متغیر
راستگو	✓		✓			✓
دانش‌آموز	✓			✓		✓
ایرانی بودن		✓		✓	✓	
دختر یا پسر بودن		✓	✓		✓	
شاگرد اول بودن	✓		✓			✓
مؤمن بودن	✓		✓			✓

۳۷

سؤال متن

آیا می‌توانید برای هر کدام از این ابعاد، نمونه بیاورید؟ آیا میان این سه بُعد ارتباطی وجود دارد؟ [۱۰]

- بُعد جسمانی (بدن): مانند قد، وزن، رنگ چشم، رنگ مو و ...

- بُعد نفسانی (نفس و ویژگی‌های اخلاقی و روانی): مانند خوش قلبی، حساس بودن، مغرور بودن، زودرنج بودن و ...

- بُعد اجتماعی (نقش‌ها و عضویت فرد در جامعه): مانند دانشجوی نمونه بودن، کارمند وقت‌شناس بودن و ...
 به؛ این ابعاد بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و پیوسته در ارتباط با یکدیگر هستند.

۳۸

سؤال متن

آیا می‌توانید بگویید هر کدام از مثال‌های زیر نشانگر کدام یک از این رابطه‌هاست؟ [۱۰]

• ترشح بیش از اندازه غده تیروئید موجب عصبانی شدن انسان‌ها می‌شود. تأثیر بعد جسمانی بر بعد نفسانی

• برخی بیماری‌های جسمانی به کمک قوای روانی درمان می‌شوند. تأثیر بعد نفسانی بر بعد جسمانی

• یک انسان با تقوا، جهانی را تغییر می‌دهد. (امام خمینی قدس سره) تأثیر بعد نفسانی بر بعد اجتماعی (جهان نفسانی بر جهان اجتماعی)

• جوان مؤمن امیدوار پرتلاش پرانگیزه دانش دوست، موفق خواهد شد. تأثیر بعد نفسانی بر بعد اجتماعی

• شرافت و وقار و سلحشوری از ویژگی‌های صحرائشپنان است. (تأثیر بعد جسمانی بر بعد نفسانی) (توجه: صحرا مربوط به عالم طبیعت است. اما می‌توان صحرائشینی را به عنوان عضویت در گروه اجتماعی و نوعی سبک و شیوه زندگی در نظر گرفت. بنابراین ← تأثیر بعد اجتماعی بر بعد نفسانی، هم قابل قبول است.)

• جهان اجتماعی مانع شکوفایی برخی اخلاقیات می‌شود. تأثیر بعد اجتماعی بر بعد نفسانی (جهان اجتماعی بر جهان نفسانی)

ولی پرسش این است که هویت فردی و اجتماعی ما چگونه با یکدیگر سازگار می‌شوند؟ آیا هر نوع هویت اجتماعی با هر نوع هویت فردی سازگار است؟ هر جهان اجتماعی بنا به هویت خود، با نوع خاصی از هویت اخلاقی و روانی افراد سازگار است و زمینه پیدایش و رشد همان هویت را فراهم می‌آورد و امکان پیدایش و رشد انواع دیگر را تضعیف می‌کند.

به کمک دبیر ... [۱۰] در اخلاق پهلوانی بیشتر از زورمندی و جنگ آوری، خصوصیات مثبت اخلاقی فرد ملاک است. یک پهلوان لزوماً همیشه قهرمان نیست. خصوصیات یک پهلوان جوانمردی، ظلم ستیزی، ایثار، گذشت و تواضع است، اما یک قهرمان لزوماً چنین خصایصی را ندارد و گاهی افراد فقط به خاطر شهرت و فخر فروشی حتی با دوپینگ و ناجوانمردی به دنبال کسب قهرمانی هستند. اخلاق پهلوانی با ارزش های جهان معنوی سازگار است و باورهای معنوی در آن اولویت دارند، اما اخلاق قهرمانی با ارزش های جهان دنیوی سازگارند که در آن باورهای جسمانی و هدف از وسیله مهم ترند.

سؤال متن

به نظر شما افراد و گروه‌ها چقدر خود را می‌شناسند؟ [۱۱] آدم‌ها به تمامی ابعاد وجودی خود آگاه نیستند. آنها در شناخت خود با کاستی‌هایی مواجه هستند. گاهی در مورد خود دچار اغراق و گاهی دچار خودکم بینی می‌شوند و گاهی اصلاً به توانمندی‌های خود اشراف ندارد. شما چقدر خود را می‌شناسید؟ برای شناخت بیشتر و بهتر خود چه راه‌هایی وجود دارد؟ [۱۲] هر کس تا اندازه‌ای خود را می‌شناسد. برای شناخت بهتر خود، می‌توانیم از والدین و دوستان درباره نقاط قوت و ضعفمان سؤال کنیم یا نزد مشاوران، روان‌شناسان و روان‌کاوان برویم و از آنها مشاوره بگیریم.

مباحثه کنید

با توجه به ... [۱۰]

- رواج شدید عمل‌های ... ؟ خیر؛ همه آنها برخلاف هنجارهای دینی ایران نیستند؛ برای مثال فردی که در حادثه دچار جراحات و صدمه شدید پوستی می‌شود نیاز به انجام چنین عملی دارد ولی برخی از این عمل‌های زیبایی مطابق هنجارهای دنیوی است چرا که با تحمل هزینه و عوارض جانبی زیاد هدف فقط رسیدن به جذابیت ظاهری و خودنمایی در اجتماع است.

- رواج ارزش‌های دنیوی ... ارزش‌هایی هستند که علی‌رغم ناسازگاری و عدم تطابق با فرهنگ دینی و معنوی آنان، در این جوامع گسترش یافته‌اند. - هزینه پنداشتن فرزندان ... جمعیت و نیروی انسانی جوان بدون شک دو مؤلفه مهم و بی‌ جایگزین در توسعه و اقتدار جوامع و کشورها به شمار می‌رود، بنابراین هیچ کشور و جامعه‌ای بدون برخورداری از این دو مؤلفه و سرمایه‌گذاری روی آن‌ها نمی‌تواند به توسعه پایدار و اقتدار لازم دست پیدا کند؛ به همین دلیل نیروی انسانی بزرگ‌ترین سرمایه برای حفظ حیات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... یک جامعه است.

در جامعه ما متأسفانه از سویی به دلیل تنگناهای شدید اقتصادی بر خانواده‌ها و از سوی دیگر ناآگاهی برخی از مسئولین در شناخت و اهمیت ارزش نیروی انسانی و فراهم کردن زمینه‌های لازم برای ارتقا و رشد جمعیت، اغلب با خانواده‌هایی مواجه می‌شویم که یا فاقد فرزند یا حداکثر صاحب یک فرزند هستند. بنابراین فرزند نه تنها برای خانوار و جامعه هزینه محسوب نمی‌شود بلکه مهم‌ترین سرمایه جامعه و خانواده است که موجب حفظ و بقای خانواده و کشور خواهد بود و دقیقاً به همین علت اغلب کشورها به ویژه کشورهای پیشرفته به آن بسیار توجه دارند.

- آسیب‌ها و مسائل ... مطابق ارزش‌های دنیوی غربی است که طبیعت را ماده خامی در خدمت بشر می‌داند و هرگونه استفاده از آن و در نتیجه آسیب رساندن به آنها را مجاز می‌داند.

- خروج آمریکا از ... کاملاً در راستای ارزش‌های دنیوی آنهاست چرا که خود امریکایی‌ها اعلام کردند این پیمان باعث عدم رونق صنایع زغال سنگ و نفت آنها می‌شود و مغایر منفعت امریکایی‌هاست.

- حمایت مردم و ... طبق ارزش‌های دینی کشور است که ما نباید فقط به فکر رفاه و توسعه خودمان باشیم بلکه باید به یاری مظلومان در هر کجای جهان بشتابیم.

- وقوع جنبش‌های زیست محیطی ... با توجه به ارزش‌های دنیوی آنان همچون رفاه طلبی، فردگرایی و ... کاملاً طبیعی است که غربی‌ها فقط به فکر حفظ رفاه و سلامت مردم خود باشند حتی اگر به قیمت آسیب رساندن به سلامت و طبیعت سایر جوامع شود.

- حمایت همه جانبه دولت‌های ... طبق ارزش‌های دنیوی همچون مال اندوزی و دم‌غنیمت شماری غربی‌هاست. چرا که حمایت از این رژیم هم منافع مادی در این کشور و هم منافع خلیج فارس را برای آنها در دسترس‌تر می‌کند.

بخوانیم و پاسخ دهیم

در مقابل هویت اسلامی

۱- چرا اسرائیلی‌ها از انقلاب اسلامی ایران مبهور شده بودند؟

[۱۱] زیرا آنان حکومت شاه را رژیم مقتدر و باثبات و در عین حال طرفدار غرب و دارای قدرت که در دوستی با اسرائیل ثابت قدم و وفادار است؛ می‌دانستند و احتمال سقوط او را نمی‌دادند.

۲- اسرائیل از ارتباطش با ایران، در دوره شاه، چه استفاده‌هایی می‌کرد؟

[۱۱] این رابطه برای اسرائیل یک رابطه نزدیک و با کیفیتی عالی و بنیادی و همچنین از اهمیتی سمبلیک برخوردار بود. همکاری نظامی و اطلاعاتی پراهمیتی در خلال سالیان دراز بین دو کشور ایجاد شد. شرکت‌های اسرائیلی در پروژه‌های عمرانی و ساختمانی ایران شرکت داشتند که با احتساب صادرات، سالیانه ۳۰۰ میلیون دلار به دست می‌آوردند. از نظر سمبلیک اسرائیلی‌ها به رابطه نزدیکشان با ایران به عنوان نشانه‌ای دال بر این که کشور یهودی در خاورمیانه از نظر همه مطرود محسوب نمی‌شود، نگریده‌اند.

۳- چرا در این سند، اسلام فعال و عدالت خواه و مخالف آمریکا و اسرائیل «تعصب‌گرایی اسلامی نوظهور» معرفی می‌شود؟ [۱۱] زیرا این نوع نگرش از اساس بنابر آموزه‌های دینی خود مخالف کشوری به نام اسرائیل بود؛ زیرا آن را غاصب می‌دانست و از سوی دیگر با زیاده‌خواهی‌های آمریکا در جهان و به‌خصوص منطقه خاورمیانه مخالف بود و از سوی دیگر معتقد بود که نباید به اسرائیل نفت فروخت. آمریکایی‌ها با اسلامی که براساس آموزه‌های اصیل خود که با هر گونه سلطه‌گری و سلطه‌پذیری مخالف بود و اجازه تجاوز به حقوق ملت‌ها را نمی‌دهد خصومت دارند و به همین علت از آن به عنوان تعصب‌گرایی یاد می‌کنند.

۴۴ مفاهیم اساسی

هویت، [۹] هویت فردی، هویت اجتماعی، بعد جسمانی، بعد نفسانی، بعد اجتماعی، جهان طبیعی، هویت آگاهانه، هویت پنهان

۴۴ خلاصه کنید

- ابعاد متمایز هویت در تعامل با یکدیگر، متناسب می‌شوند. [۱۰]
- هویت اجتماعی هر فرد درون جهان اجتماعی و براساس عقاید و ارزش‌های آن شکل می‌گیرد.
- ما در شکل‌گیری بعضی ویژگی‌های هویتی مانند دختر یا پسر بودن نقش نداریم.
- ما بسیاری از ویژگی‌های هویتی مانند صفات اخلاقی و روانی را خودمان شکل می‌دهیم.
- برخی ویژگی‌های هویتی مانند جایگاه فرد در جهان اجتماعی تغییر می‌کنند.
- برخی ویژگی‌های هویتی مانند مکان و زمان تولد فرد تغییر نمی‌کند.
- هر جهان اجتماعی براساس عقاید و ارزش‌های خود، با طبیعت و بدن آدمی تعامل می‌کند.
- هر جهان اجتماعی بنابر هویت خود، با نوع خاصی از هویت اخلاقی و روانی افراد سازگار است.
- بخشی از هویت آگاهانه است.
- بخشی از هویت برای ما پنهان است و آن را نمی‌شناسیم و برای شناخت آن تأمل می‌کنیم یا از دیگران کمک می‌گیریم.

۴۴ آنچه از این درس آموختیم

[۹] و [۱۰] هویت فرد، پاسخی است به پرسش «من کیستم» و با آن شخص از اشیا و افراد دیگر متمایز می‌شود. انواع ویژگی‌های هویت عبارت‌اند از: ۱- ویژگی‌هایی که در شکل‌گیری آنها نقش داریم یا نداریم. ۲- ویژگی‌هایی که تغییر می‌کنند یا نمی‌کنند. ۳- ویژگی‌های فردی یا اجتماعی؛ ابعاد هویت فردی و اجتماعی بر هم اثر می‌گذارند. هویت فردی به دو نوع جسمانی و نفسانی تقسیم می‌شود و هر سه بعد هویت جسمانی، نفسانی و اجتماعی با یکدیگر رابطه متقابل دارند.

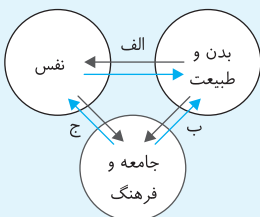
ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

- ۱) ما در شکل‌گیری هیچ‌یک از ویژگی‌های خود نقش نداریم. (تهران - مدرسه شاهد - دی ۱۴۰۱) درست نادرست
- ۲) جمله «جهان اجتماعی مانع شکوفایی برخی از اخلاقیات می‌شود» نشانه تأثیر جهان نفسانی بر جهان اجتماعی است. درست نادرست

ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۱)

۳) مصداق‌های الف، ب و ج به ترتیب کدام‌اند؟ (کنکور سراسری)

الف) قوای بدنی در حکم ابزارهایی برای قوای نفسانی هستند. - در شرایط اقلیمی متفاوت فرهنگ‌های متفاوت پدید می‌آید - امام خمینی (ره) مسیر تاریخ جامعه ایران را دگرگون ساختند.

ب) برخی از بیماری‌های جسمانی از طریق کمک گرفتن از قوای روحی درمان می‌شود.

- در شرایط اقلیمی متفاوت فرهنگ‌های متفاوتی پدید می‌آیند. - امام خمینی (ره) مسیر تاریخ جامعه ایران را دگرگون ساختند.

ج) انسان در طبیعت به عنوان خلیفه خداوند است. - هر جهان اجتماعی به تناسب ارزش‌های خود با طبیعت و بدن آدمی مواجه می‌شود. - در جامعه قبیله‌ای هویت افراد از طریق جایگاه قبیله‌ای آنها مشخص می‌شود.

د) «ما ضَعَفَ بَدَنٌ عَمَّا قَوَّيَتْ عَلَيْهِ النَّبِيُّ» - قرآن کریم بخشی از کنش‌های اجتماعی انسان‌ها را منشأ گشایش برکات آسمان و زمین می‌داند - هر جهان اجتماعی با نوعی خاص از هویت اخلاقی و روانی افراد سازگار است.

۴ در جهان متجدد دنیوی و ویژگی‌های روانی سازگار با جهان معنوی است.

الف) طبیعت موجود زنده و نشانه خداوند است - مرتبط با ارزش‌های الهی وجود انسان

ب) انسان موظف به عمران و آبادانی طبیعت است - مرتبط با ارزش‌های دنیوی

ج) هر دخل و تصرفی در طبیعت مجاز است - مرتبط با ارزش‌های معنوی وجود انسان

د) انسان حق هرگونه بهره‌برداری از طبیعت را دارد - مرتبط با ارزش‌های دنیوی

ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱)

۵ هویت اجتماعی هر فرد درون جهان اجتماعی و براساس آن شکل می‌گیرد.

۶ پیامبران و اولیای الهی نیز از دیرباز درباره و هویت فردی و اجتماعی انسان‌ها و همچنین غفلت و فراموشی آنها از سخنان گفته‌اند.

د) به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

۷ جدول زیر را کامل کنید. (۱/۵) (کرمان - مدرسه علامه حلی - دی ۱۴۰۱ - با تغییر)

ویژگی‌های هویت	اکتسابی	انتسابی	متغیر	ثابت	فردی	اجتماعی
سفیدپوست						
بخشیده						

۸ برای هر کدام از موارد «تأثیر جهان طبیعی بر جهان نفسانی» و «تأثیر جهان اجتماعی بر جهان طبیعی» یک مثال بزنید. (۱)

۹ منظور از هویت آگاهانه و پنهان چیست و چگونه می‌توان از هویت پنهان به هویت آگاهانه رسید؟ (۲)

۱۰ ابعاد هویت را نام ببرید. (۵/۵)

۱۱ وجود نظریات متفاوت درباره هویت نشانه چیست؟ (۵/۵) (تهران - مدرسه فرزنانگان - دی ۱۴۰۱)

۱ [۹] نادرست (۵/۲۵) [۲] [۱۰] نادرست (۵/۲۵) [۳] [۱۰] گزینه «ب» (۵/۵) [۴] [۱۰] گزینه «ج» (۵/۵) [۵] [۱۰] عقاید و ارزش‌های (۵/۲۵)

۶ [۱۱] بعد الهی (۵/۲۵) - فطری (۵/۲۵) - خویشتن (۵/۲۵) [۷] [۹] و [۱۰] سفیدپوست: انتسابی (۵/۲۵)؛ ثابت (۵/۲۵)، فردی (۵/۲۵)؛

بخشیده: اکتسابی (۵/۲۵)، متغیر (۵/۲۵)، فردی (۵/۲۵) [۸] [۱۱] تأثیر جهان طبیعی بر جهان نفسانی مثل تأثیر آب و هوای هر منطقه بر خلقیات

مردم آن منطقه (۵/۵)، تأثیر جهان اجتماعی بر جهان طبیعی مثل زندگی اجتماعی انسان‌ها اگر خوب مدیریت نشود طبیعت را تهدید و موجب

آلودگی آن می‌شود. (۵/۵) (یا هر مثال مربوط دیگر) [۹] [۱۱] بخشی از هویت که آن را می‌شناسیم آگاهانه (۵/۵) و بخشی که نمی‌شناسیم و برای

ما پنهان است را هویت پنهان می‌نامیم (۵/۵) با تأمل کردن درباره خودمان (۵/۵) و یا تذکر نقاط قوت و ضعفمان توسط دیگران (۵/۵) می‌توانیم

به زوایای پنهان هویت خود آگاه شویم. [۱۰] [۱۰] فردی (۵/۲۵) - اجتماعی (۵/۲۵) [۱۱] [۱۱] نشانه این است که امکان خطا و اشتباه در شناخت

هویت وجود دارد. (۵/۵)

دانش آموز عزیز!!! } برای مطالعه آزمون پایانی دی‌ماه به انتهای بخش هویت اجتماعی کتاب، قسمت آزمون پایانی مراجعه کنید. {

درس ۶: بازتولید هویت اجتماعی

مفاهیم کلیدی

۱۳ - چگونگی تغییر هویت اجتماعی

۱۲ - چگونگی شکل‌گیری و تداوم هویت اجتماعی

مفاهیم آموزشی

[۱۲] چگونگی شکل‌گیری و تداوم هویت اجتماعی

۱- شکل‌گیری هویت اجتماعی

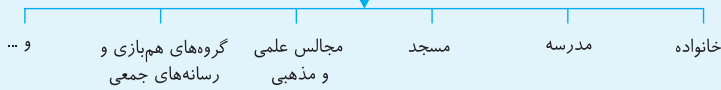
انسان به صورت غریزی نمی‌داند چه موقعیتی در جامعه دارد و در این موقعیت چه وظایفی بر عهده اوست. او باید آگاهانه موقعیت اجتماعی خود،

یعنی جایگاه خود را در جامعه بشناسد، حقوق و تکالیف خود را یاد بگیرد و با عمل به آنها، به هویت اجتماعی خود شکل دهد.

۲- تداوم هویت اجتماعی

- (۱) هر جامعه‌ای برای **بقا و تداوم**، اعتقادات، ارزش‌ها و هنجارهایش را به فرد آموزش می‌دهد. (بازتولید هویت اجتماعی)
 (۲) بخشی از هویت اجتماعی افراد اکتسابی است و فرد برای مشارکت در جامعه، عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای مسلط در جامعه را یاد می‌گیرد و با شیوه زندگی و موقعیتش در جامعه و حقوق و تکالیفی که برعهده دارد، آشنا می‌شود.

۳- عوامل اجتماعی کردن (جامعه‌پذیری) افراد

۴- **جامعه‌پذیری**: فرایندی که هر فرد برای **مشارکت در زندگی اجتماعی** دنبال می‌کند و مسیری که برای شکل‌گیری هویت اجتماعی افرادی می‌شود.

۵- **کژروی اجتماعی**

(۱) همواره افرادی هستند که عقاید و ارزش‌های اجتماعی حاکم بر جامعه را نمی‌پذیرند و یا به طور کامل **جامعه‌پذیر** نمی‌شوند، نقش خود را نمی‌پذیرند و به حقوق و تکالیف خود پایبند نیستند. (۲) به کنش‌هایی که **برخلاف** عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه هستند «**کژروی اجتماعی**» می‌گویند.

۶- **روش‌های پیشگیری و کنترل کژروی‌ها**

(الف) **تبلیغ و اقناع**، (ب) **تشویق و پاداش**، (ج) **تنبیه و مجازات**

- جامعه می‌کوشد تا از طریق **آموزش** افراد را **قانع** کند که **عقاید و ارزش‌های** جامعه را بپذیرند. (تبلیغ و اقناع)

- به افرادی که **مطابق** ارزش‌ها و هنجارهای جامعه عمل می‌کنند، **پاداش** می‌دهد (تشویق و پاداش) و کسانی را که **دچار کژروی** اجتماعی شده باشند، **مجازات** می‌کند. (تنبیه و مجازات)

[۱۳] **چگونگی تغییر هویت اجتماعی**

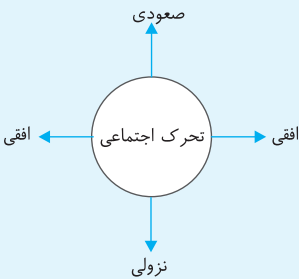
۷- **کنترل اجتماعی**: به مجموعه فعالیت‌هایی که برای **پذیرش** فرهنگ جامعه و انطباق افراد با انتظارات جامعه انجام می‌گیرد، گفته می‌شود.

- امر به معروف و نهی از منکر از جمله راهکارهای اسلام برای جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی است.

۸- **تحرك اجتماعی و تغییر هویت اجتماعی**

(۱) **تعریف**: جابه‌جایی افراد از یک موقعیت اجتماعی به موقعیت اجتماعی دیگر را **تحرك اجتماعی** می‌گویند.

(۲) انواع **تحرك اجتماعی** }
 (الف) **صعودی**
 (ب) **نزولی**
 (ج) **افقی**

(۳) در جوامع مختلف، فرصت‌های متفاوتی برای تغییر موقعیت و **تحرك اجتماعی** افراد وجود دارد.

(۴) هر جامعه به تناسب **عقاید و ارزش‌های** خود برخی از این **فرصت‌ها** را **تشویق** و برخی را **منع** و در واقع **محدودیت** ایجاد می‌کند.

(۵) برخی فرصت‌ها و محدودیت‌های انواع جوامع

نوع جامعه (جهان اجتماعی)	تحرك صعودی (فرصت)	منع تحرك (محدودیت)
مبتنی بر ارزش‌های نژادی	صرفاً یک نژاد خاص امکان تحرك صعودی دارد.	بقیه نژادها امکان تحرك صعودی ندارند.
مبتنی بر ارزش‌های اقتصادی	تنها افرادی که منابع ثروت را در اختیار دارند، امکان صعود دارند.	بقیه افراد جامعه از تحرك صعودی منع می‌شوند.
مبتنی بر ارزش‌های دنیوی (سکولار)	در محدوده ارزش‌های دنیوی (قدرت، شهرت و ...) امکان تحرك دارند.	فعالیت‌هایی که هویت دینی افراد را آشکار کند و امکان رأی دادن به قوانین الهی منع می‌شود.
مبتنی بر ارزش‌های دینی و معنوی	فعالیت‌های منطبق بر ارزش‌های معنوی و الهی (حیا، کرامت نفس و ...) امکان تحرك را ایجاد می‌کند.	هویت‌هایی که ابعاد متعالی و الهی انسان را نادیده بگیرند، محدود می‌شوند.

(۶) با **تحرك اجتماعی** و با تغییر نوع جامعه، هویت اجتماعی افراد نیز تغییر می‌کند. کسی که کارگر بوده سپس مدیر می‌شود در واقع هویت اجتماعی وی از طبقه کارگر و پایین به طبقه سرمایه‌دار و ثروتمند تغییر می‌کند.

سؤال متن

۴۵

به نظر شما، انسان‌ها چگونه به جایگاه اجتماعی خود پی می‌برند و هویت اجتماعی افراد چگونه شکل می‌گیرد؟ [۱۲] از طریق حضور در اجتماع و در ارتباط با دیگران به جایگاه اجتماعی خود پی می‌برند. جهان اجتماعی، پس از تولد هر فرد، بخشی از هویت او را تعیین می‌کند و بخش دیگری زندگی در اجتماع شکل می‌گیرد.

سؤال متن

۴۶

فرایند جامعه‌پذیری همواره با موفقیت همراه نیست و ممکن است برخی افراد به‌طور کامل جامعه‌پذیر نشوند. در آن صورت جامعه برای استمرار و تداوم خود چه می‌کند؟ [۱۲] با استفاده از روش‌های مختلف در فرایندهای جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی، برای دوام و بقای جامعه تلاش می‌کند. آیا می‌توانید چند نمونه کژروی اجتماعی را بیان کنید؟ [۱۲] دزدی، عبور از چراغ قرمز، اعتیاد، مواد مخدر، عدم رعایت حقوق دیگران، قاچاق مواد مخدر، گرایش به گروه‌های هنجارشکن، رشوه‌گیری و ...

گفت‌وگو کنید

۴۸

همواره در برخی ... [۱۲] برخی از کژروی‌های پزشکی: گرفتن حق ویزیت اضافی، گرفتن دستمزدهای اضافی و بیش از حد متعارف برای جراحی، تجویز داروهای غیر مجاز، سستی و تنبلی در تشخیص درست، انجام عمل‌های غیر مجاز راه‌های کنترل: لغو پروانه پزشکی، نظارت بر کار پزشکان از طریق مراکز رسمی، جذب افراد دلسوز و متعهد به جامعه، درونی کردن ارزش‌های انسان‌دوستانه در نظام آموزشی و ... این کژروی‌ها ممکن است در مدیران سازمانی نیز دیده شود. مدیران سازمان‌ها با ابتلای به مفاسد اخلاقی، اعتیاد و خشونت می‌توانند رفتارهای زیان‌باری را به کارکنان خود منتقل کنند. عواملی که در این گروه ممکن است باعث ایجاد کژروی شوند را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: عوامل فردی و سازمانی. برخی از عوامل فردی مانند حریص بودن و ضعف ایمان. از عوامل سازمانی نیز می‌توان به ساختار سازمانی و فرهنگ سازمانی نامناسب اشاره کرد.

راه‌های کنترل: برای عوامل فردی می‌توان عوامل شخصیتی را با شیوه‌های بیداری وجدان، یادآوری معاد و مجازات بهبود بخشید و برای دسته دوم عوامل نیز می‌توان با آگاهی بخشی و تأکید بر قانون‌گرایی، عوامل سازمانی کژروی‌های اجتماعی را کاهش داد و زمینه بهبود رفتار کارکنان را فراهم ساخت.

سؤال متن

۴۸

آموختید که هویت اجتماعی یک فرد ممکن است در طول زندگی او تغییر کند. کسب هویت‌های اجتماعی جدید، با تغییراتی در موقعیت اجتماعی افراد همراه است؛ یعنی جایگاه فرد در جامعه یا یک گروه اجتماعی را تغییر می‌دهد. به نظر شما، این تغییرات موقعیتی چه انواعی می‌تواند داشته باشد؟ [۱۳] می‌تواند صعودی باشد ← مانند کارمند یک اداره که به پست ریاست اداره می‌رسد. می‌تواند نزولی باشد ← رئیس یک اداره که به پست معاونت تنزل می‌یابد. می‌تواند افقی باشد ← فردی که بقالی دارد تغییر شغل می‌دهد و پارچه‌فروش می‌شود.

سؤال متن

۴۹

آیا می‌توانید برای هر یک از انواع تحرک اجتماعی مثال‌های دیگری بزنید؟ [۱۳] صعودی: عضویک گروه که به عنوان رهبر گروه انتخاب می‌شود. افقی: فروشنده‌ای که قبلاً در صنف پارچه‌فروشان کار می‌کرد و اکنون به فروشنده‌گی کفش مشغول شده است. نزولی: فرد مورد اعتماد مردم یک روستا که در اثر یک اشتباه اعتبار خود را از دست می‌دهد. آیا می‌توانید به ملاک‌های دیگری اشاره کنید؟ [۱۳] اعتبار افراد میان جمع، فهم و درک آنها نسبت به دنیا (فیلسوف بودن)، شهرت، ثروت و نوع استفاده از آن و ...

سؤال متن

۵۰

به نظر شما، آیا اعضای یک جامعه می‌توانند هر نوع هویت اجتماعی را کسب کنند؟ [۱۳] خیر؛ شرایط، امکانات و نوع ساختار جهان اجتماعی، امکان تحرک یا ایجاد تغییر را به افراد می‌دهد.

گفت‌وگو کنید

۵۲

تغییرات هویتی تا ... [۱۳] مادامی که هویت اجتماعی افراد در چارچوب عقاید و ارزش‌های اساسی جامعه شکل می‌گیرد، تغییرات هویتی افراد و گروه‌ها با هویت جامعه سازگار است و مورد تشویق و تأیید جامعه نیز قرار می‌گیرد اما اگر تغییرات هویتی افراد از مرزهای مورد قبول جامعه فراتر رود و اگر تغییرات هویتی بیرون از مرزهای مقبول جهان اجتماعی رخ دهد آن‌گاه با مخالفت جامعه روبه‌رو خواهد شد.

مفاهیم اساسی

۵۳

تحرک اجتماعی، [۱۳] جامعه‌پذیری، کنترل اجتماعی، کژروی اجتماعی، تبلیغ و اقناع، تشویق و پاداش، امر به معروف و نهی از منکر، تحرک افقی، تحرک نزولی، تحرک صعودی، تغییرات هویتی

- فرصت‌های پیش روی افراد برای تحرک اجتماعی در جوامع مختلف، یکسان نیست. [۱۳]
- انسان برخلاف موجودات دیگر به صورت غریزی نمی‌داند چه موقعیتی در جهان اجتماعی دارد.
- انسان باید موقعیت خود را بشناسد و حقوق و تکالیف خود را یاد بگیرد.
- جهان اجتماعی برای بقا و تداوم خود، اعتقادات، ارزش‌ها و شیوه زندگی خود را به فرد آموزش می‌دهد. (بازتولید هویت اجتماعی)
- به کنش‌هایی که برخلاف عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه هستند، کژروی اجتماعی می‌گویند.
- تحرک اجتماعی انواعی دارد: نزولی، صعودی، افقی

آنچه از این درس آموختیم

[۱۳] و [۱۴] انسان برخلاف موجودات دیگر به صورت غریزی نمی‌داند چه موقعیتی در جهان دارد بلکه باید یاد بگیرد. جهان اجتماعی برای بقا و تداوم، ارزش‌های خود را به افراد آموزش می‌دهد. جامعه‌پذیری یعنی فرایندی که فرد در زندگی اجتماعی مشارکت می‌کند و مسیری که هویت اجتماعی افراد شکل می‌گیرد. هر جامعه علاوه بر جامعه‌پذیری، برای پیشگیری و کنترل کژروی‌های اجتماعی، روش‌هایی را به کار می‌گیرد. راه‌های پیشگیری و کنترل کژروی عبارتند از: ۱- تبلیغ و اقناع، ۲- تشویق و پاداش، ۳- تنبیه و مجازات

موقعیت اجتماعی، جایگاهی است که فرد در یک جامعه یا در یک گروه اجتماعی دارد. افراد با گذر زمان می‌توانند به گونه‌ای فعالانه با محیط اجتماعی خود برخورد کنند. این برخورد فعال می‌تواند جایی برای افراد از یک موقعیت اجتماعی به موقعیت اجتماعی دیگر باعث شود که به آن تحرک اجتماعی می‌گویند. انواع تحرک اجتماعی عبارت است از صعودی، نزولی و افقی. در جهان‌های اجتماعی مختلف، فرصت‌های متفاوتی برای تغییر موقعیت و تحرک اجتماعی افراد وجود دارد. هر جامعه به تناسب ارزش‌ها و عقاید خود برخی از این فرصت‌ها را تشویق و برخی را منع می‌کند. تغییرات هویتی اگر در چارچوب عقاید و ارزش‌های جامعه نباشد منجر به ایجاد تعارض فرهنگی می‌شوند.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

- ۱ درست نادرست جهان اجتماعی، برای بقا و تداوم، اعتقادات، ارزش‌ها و شیوه زندگی خود را به فرد آموزش می‌دهد.
- ۲ درست نادرست به واسطه تبلیغ و اقناع، از طریق آموزش، افراد را قانع می‌کنند که عقاید جامعه را بپذیرند.
- ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۱)
- ۳ درست نادرست به فرایندی که فرد برای مشارکت در دنبال می‌کند و مسیری که برای شکل‌گیری افرادی می‌شود، جامعه‌پذیری می‌گویند و فرایند جامعه‌پذیری همواره به طور کامل
- الف) جهان - هویت اجتماعی - انجام می‌گیرد
ب) زندگی اجتماعی - هویت فردی - انجام می‌گیرد
ج) زندگی اجتماعی - هویت اجتماعی - انجام نمی‌گیرد
د) زندگی فردی - هویت فردی - انجام نمی‌گیرد
- ۴ درست نادرست هر جامعه برای پیشگیری از کژروی‌های اجتماعی و کنترل آن می‌کوشد تا از طریق آموزش افراد را کند که عقاید و ارزش‌های جامعه را بپذیرند. به افرادی که مطابق و هنجارهای جامعه عمل می‌کنند، پاداش و کسانی را که دچار کژروی اجتماعی شده باشند، می‌کند.
- الف) قانع - ارزش‌ها - مجازات
ب) آماده - اهداف - کیفر
ج) قانع - نیازها - مجازات
د) آماده - تفکرات - کیفر
- ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۵/۰)
- ۵ درست نادرست به رفتارهایی که برخلاف عقاید، ارزش‌ها، قواعد و هنجارهای جامعه هستند می‌گویند.
- ۶ درست نادرست به جایی جایی افراد از یک موقعیت اجتماعی به موقعیت اجتماعی دیگر می‌گویند. (آزمون نهایی - شهریور ۱۴۰۱)
- د) به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.
- ۷ پاداش و مجازات رسمی توسط کدام سازمان‌ها و مؤسسات اجتماعی انجام می‌شود؟ (۳ مورد) (۵/۷۵)
- ۸ در امر به معروف و نهی از منکر از چه روش‌هایی استفاده می‌شود؟ (۵/۷۵)
- ۹ آیا همه جوامع فرصت‌های یکسانی برای تحرک اجتماعی در اختیار افراد قرار می‌دهند؟ (توضیح دهید). (۱)
- ۱۰ دو مورد از عوامل آشنایی افراد با جامعه خود را ذکر کنید. (۱)

(آزمون نهایی - خرداد ۹۸)

۱۱ برای هر یک از انواع جابه‌جایی‌های افراد از یک موقعیت اجتماعی به موقعیت اجتماعی دیگر یک نمونه بنویسید. (۱/۵)

(البرز - مدرسه شهدای دانش‌آموز - خرداد ۹۸)

الف) تحرک افقی (ب) تحرک نزولی (ج) تحرک صعودی

۱۲ برای هر کدام از تغییرات هویتی، یک مثال بیاورید. (در چارچوب و خارج از چارچوب عقاید و ارزش‌ها) (۱)

- ۱ [۱۲] درست (۰/۲۵) ۲ [۱۲] درست (۰/۲۵) ۳ [۱۲] گزینۀ «ج» (۰/۵) ۴ [۱۲] گزینۀ «الف» (۰/۵) ۵ [۱۲] کژروی اجتماعی (۰/۲۵)
- ۶ [۱۳] تحرک اجتماعی (۰/۲۵) ۷ [۱۲] زندان (۰/۲۵) - پلیس (۰/۲۵) - ادارات (۰/۲۵) ۸ [۱۲] زهرسه روش اقناعی (۰/۲۵)، تشویقی (۰/۲۵) و تنبیهی (۰/۲۵) ۹ [۱۳] هر جامعه‌ای به تناسب عقاید و ارزش‌های خود برخی تحرک‌های اجتماعی و تغییرات هویتی را تشویق (۰/۵) و برخی را منع می‌کند و برخی هویت‌ها را می‌پذیرد و برخی را نمی‌پذیرد. (۰/۵) ۱۰ [۱۲] خانواده، مدرسه، گروه‌های هم‌بازی، رسانه‌ها و... (۲ مورد، هر مورد (۰/۵))
- ۱۱ [۱۳] الف) کارمندی که از یک بخش اداره به بخش دیگر منتقل می‌شود. (۰/۵) ب) مدیر اداره هنگامی که از مدیریت عزل و کارمندی عادی می‌شود. (۰/۵) ج) کارمندی که مدیر یک بخش می‌شود. (۰/۵) ۱۲ [۱۳] در چارچوب عقاید و ارزش‌های جهان اجتماعی: اختراع وسایل پیشرفته پزشکی در جامعه‌ای که سلامتی جزء ارزش‌های آن است. (۰/۵) - خارج از چارچوب عقاید و ارزش‌های جهان اجتماعی: فعالیت در حوزه موسیقی مبتذل در جامعه‌ای که فعالیت‌های هنری متعالی برایش ارزش است. (۰/۵)

درس ۷: تحولات هویتی جامعه

مفاهیم کلیدی

۱۴ - چگونگی تحولات هویتی جامعه ۱۵ - علل تحولات فرهنگی ۱۶ - از خودبیگانگی فرهنگی

مفاهیم آموزشی

۱۴] چگونگی تحولات هویتی جامعه

۱- تحولات هویت فرهنگی جامعه

۱) هویت اجتماعی افراد محصول **عضویت** گروهی آنهاست. هر جامعه‌ای هویت خاصی دارد که از آن به هویت فرهنگی آن جامعه یاد می‌شود.

۲) **☆** هویت فرهنگی هر جامعه براساس **عقاید و ارزش‌های** اجتماعی آن شکل می‌گیرد.

۲- رابطه هویت فرهنگی جامعه با هویت اجتماعی افراد

۱) **☆** هویت اجتماعی افراد در پرتو هویت فرهنگی جامعه و متناسب با آن شکل می‌گیرد.

۲) هویت فرهنگی جامعه تا زمانی که عقاید و ارزش‌های مربوط به آن مورد پذیرش اعضای جامعه و برای آنها مهم باشد، تداوم و بازتولید و در غیر این صورت دوام فرهنگی آن جامعه با **چالش‌هایی** مواجه می‌شود.

۳) تا زمانی که تغییرات هویتی افراد در چارچوب عقاید اجتماعی پذیرفته شده در جامعه اتفاق بیفتد و با هویت فرهنگی جامعه سازگار باشد مورد تشویق و تأیید جامعه قرار می‌گیرد.

۳- چگونگی تحولات هویت فرهنگی جامعه

گاهی تغییرات هویتی افراد، شیوه‌هایی از زندگی را به دنبال می‌آورد که با عقاید و ارزش‌های جامعه ناسازگار است. در چنین حالتی راه برای **تحول هویت فرهنگی** جامعه باز می‌شود و جامعه به جامعه‌ای دیگر تبدیل می‌شود.

۴- **☆** جهت تحولات فرهنگی

الف) **مثبت**: تغییر فرهنگ باطل به سوی حق؛ مانند تحول جامعه جاهلی به جامعه نبوی

ب) **منفی**: تغییر فرهنگ حق به سوی باطل؛ مانند تحول جامعه نبوی به جامعه اموی

الف) **درونی**: شامل ابداعات و نوآوری‌های مثبت و منفی افراد جامعه یا کاستی‌ها و بن‌بست‌های موجود در فرهنگ جامعه می‌شود.

برای مثال اگر فرهنگ یک جامعه **توان پاسخ‌گویی** به نیازهای **جسمانی و فطری** انسان‌ها را نداشته باشد، آن جامعه نشاط زندگی خود را از دست می‌دهد و گرفتار **یأس** و ناامیدی می‌شود.

ب) **بیرونی**: شامل مواجهه و ارتباط جوامع با یکدیگر می‌شود.

برای مثال اگر یک جامعه با حفظ عقاید و ارزش‌های خود با جوامع دیگر ارتباط برقرار کند و در محدودهٔ **هنجارها و سبک‌های زندگی**، عناصری را از جوامع دیگر بگیرد و در صورت لزوم تغییرات لازم را در آنها پدید آورد، زمینهٔ **گسترش و پیشرفت** خود را فراهم می‌آورد.

- اگر جامعه‌ای در تعامل با جوامع دیگر بر عقاید و ارزش‌های خود پافشاری نکند و به مرور زمان، به عقاید و ارزش‌های خود پشت کند، دچار تحول **فرهنگی** می‌شود.

۱۵] ۵- **☆** علل تحولات فرهنگی

[۱۶] از خودبیگانگی فرهنگی

۶- خودباختگی فرهنگی

۱) در حالت خودباختگی فرهنگی ← یک جامعه، عناصر فرهنگی جامعه دیگر را بدون تحقیق و گزینش می‌پذیرد. چنین جامعه‌ای به روش تقلیدی عمل می‌کند و ارتباطش را با تاریخ و فرهنگ خود از دست می‌دهد.

۲) خودباختگی جوامع غیرغربی در برابر جهان غرب را «غرب‌زدگی» می‌نامند.

۷- * معانی از خودبیگانگی فرهنگی } (الف) از خودبیگانگی تاریخی: اگر جامعه فرهنگ تاریخی خود را فراموش کند به این حالت دچار می‌شود.
(ب) از خودبیگانگی حقیقی (فطری): زمانی رخ می‌دهد که عقاید و ارزش‌های یک جامعه، مانع آشنایی اعضای آن با حقیقت انسان و جهان شود.

- از نظر قرآن کریم، انسان هنگامی می‌تواند حقیقت خود و جهان را بشناسد که با نگاه توحیدی به انسان و جهان بنگرد. فراموش کردن خداوند سبب می‌شود که انسان خود را نیز فراموش کند.

سؤال متن

۵۶

به نظر شما، چه شکلی از ارتباط میان جوامع، تحولات فرهنگی را به دنبال می‌آورد؟ [۱۵] شکلی که از سطح هنجارها عبور می‌کند و ارزش‌ها و عقاید را هدف قرار می‌دهد.

بخوانیم و پاسخ دهیم

۶۱

خودباختگی پهلوی دوم

۱- چرا ارسنجانی گفت اگر این قانون تصویب شود، شاه حکومتش را از دست خواهد داد؟

[۱۶] براساس توافق نامه بین‌المللی وین، مأموران سیاسی یک کشور در کشور دیگر از مصونیت سیاسی و قضایی برخوردارند. با تصویب قانون کاپیتولاسیون، مستشاران نظامی آمریکا و خانواده‌های آنان نیز در ایران از مصونیت سیاسی و قضایی برخوردار می‌شدند. این اقدام توهین به ملت ایران بود، زیرا موجب می‌شد اتباع آمریکایی که تعداد آنها نیز رو به افزایش بود، بدون رعایت قوانین ایران دست به هر کاری بزنند بدون آنکه دولت و قوه قضاییه ایران بتواند آنها را مورد بازخواست قرار دهد و این با آرا و افکار ملی و مذهبی ملت بزرگ ایران در تضاد بود، و از آنجا که ارسنجانی به خوبی ملت ایران را می‌شناخت چنین پیش‌بینی کرده بود. نویسنده آمریکایی جیمز بیل در کتاب «شیر و عقاب» در مورد این قرارداد می‌نویسد، این شکل از قرارداد که بین ایران و آمریکا منعقد شده بود و به استثنای مواردی از آن در آلمان غربی در هیچ‌یک از کشورهای دیگر سابقه نداشت و خصوصاً به لحاظ کاربرد بسیار گسترده‌تر می‌نمود؛ زیرا هر گونه نظارت قانونی ایرانیان را بر کرده‌های آمریکایی مستقر در ایران دائماً نیز رو به فزونی بود بی‌اثر و خنثی می‌کرد و این می‌توانست به خویشان و بستگان آنها نیز بسط یابد. همان‌گونه که اشاره کردیم دلیل پیش‌بینی ارسنجانی محتوای این توافق نامه و شناخت او از ملت ایران بود.

۲- چرا شاه می‌خواهد به سفیر آمریکا نشان دهد با اینکه تصویب این قانون خطرهایی دارد، ولی او حاضر به انجام آن است؟

[۱۶] زیرا نکته مهم موافقت‌نامه عمومی برای همکاری اقتصادی آمریکا و ایران، امتیاز وسیعی بود که شاه به مستشاران آمریکایی در ایران می‌داد و شاه همکاری با آمریکا را باعث توسعه ایران می‌دانست. البته آمریکا از همکاری اقتصادی با ایران حفظ و افزایش نفوذ خود در ساختار سیاسی را دنبال می‌کرد.

هم‌اندیشی کنید

۶۱

از خودبیگانگی حقیقی ... ؟ [۱۶] از خودبیگانگی تاریخی و حقیقی لازم و ملزوم یکدیگر نیستند. لزوماً خیر؛ ممکن است یک جامعه دارای فرهنگ فطری و معنوی باشد و اعضای آن به این فرهنگ عمل کنند ولی در شناخت رویدادها و اوضاع تاریخی جامعه خود کوتاهی کنند که در این صورت از خودبیگانگی تاریخی ایجاد شده ولی فطری نه. همچنین ممکن است فرهنگ جامعه، معنوی و فطری نباشد ولی اعضای آن به ارزش‌ها، عقاید و تاریخ جامعه و فرهنگ خود پایبند باشند که در این صورت از خودبیگانگی فطری صورت گرفته اما از خودبیگانگی تاریخی نه. البته گاهی می‌توان بین دو نوع از خودبیگانگی ارتباط مشاهده کرد. به عنوان مثال مردمانی که در جامعه‌ای زندگی می‌کنند که ارزش‌های آن منابع شناخت انسان و هستی است در تکاپوی آن برمی‌آیند که این فرهنگ را فراموش کنند بنابراین این دو نوع از خودبیگانگی گاهی به هم مرتبط و گاهی بی‌ارتباط از هم هستند.

غرب‌زدگی، [۱۵] از خودبیبگانگی فرهنگی، تحولات درونی و بیرونی فرهنگ، تحول فرهنگی مثبت و منفی، از خودبیبگانگی تاریخی، از خودبیبگانگی فطری، هویت فرهنگی جامعه

خلاصه کنید

- برخی جوامع اسلامی به از خودبیبگانگی تاریخی دچار هستند در مقابل جوامع غربی از خودبیبگانگی فطری دارند. [۱۶]
- از خودباختگی جوامع غیر غربی در برابر جهان غرب را «غرب‌زدگی» می‌نامند.
- اگر جامعه‌ای در مقابل جوامع دیگر بر عقاید و ارزش‌های خود پافشاری نکند دچار تحول فرهنگی می‌شود.
- علل تحولات فرهنگی، درونی یا بیرونی است.
- انواع تحولات فرهنگی می‌تواند مثبت و یا منفی باشد.

آنچه از این درس آموختیم

[۱۴]، [۱۵] و [۱۶] هویت اجتماعی افراد محصول عضویت گروهی آنهاست. تحولات فرهنگی می‌تواند مثبت یا منفی باشد. در عین حال این تحولات می‌تواند منشأ درونی یا بیرونی داشته باشد. اگر یک فرهنگ نتواند ارزش‌های فرهنگی خود را در برابر سایر فرهنگ‌ها حفظ کند دچار خودباختگی فرهنگی می‌شود؛ پدیده‌ای که امروز بسیاری از کشورهای مسلمان تحت عنوان غرب‌زدگی دچار آن شده‌اند.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

۱. هویت فرهنگی هر جامعه براساس عقاید و ارزش‌های اجتماعی آن شکل می‌گیرد. درست نادرست
۲. جامعه خودباخته‌ای که در مواجهه با جامعه دیگر هویت فرهنگی خود را از یاد می‌برد از خودبیبگانگی فرهنگی نام دارد. (امتحان نهایی - خرداد ۱۴۰۰)
- ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱)
۳. اگر یک جامعه، فرهنگ تاریخی خود را فراموش کند، دچار می‌شود.
۴. اگر عقاید و ارزش‌های یک جامعه، مانع آشنایی اعضای آن با حقیقت انسان و جهان شود، آن جامعه دچار می‌شود.
- ج) به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.
۵. در چه صورتی تحولات فرهنگی یک جامعه منفی است؟ یک مثال بنویسید. (۱) (البرز - مدرسه شهدای دانش‌آموز - خرداد ۹۸)
۶. مفهوم «حول فرهنگی بیرونی» چیست؟ (۱)
۷. از خودبیبگانگی تاریخی و حقیقی را توضیح دهید. (۱) (اصفهان - مدرسه علی ابن موسی الرضا (ع) - خرداد ۹۸)
۸. خودباختگی فرهنگی چه زمانی رخ می‌دهد؟ (توضیح دهید). (۱/۵) (امتحان نهایی - خرداد ۹۸)
۹. از نظر قرآن کریم انسان چه زمانی می‌تواند حقیقت خود و جهان را بشناسد؟ (۱)
۱۰. علل درونی تحولات فرهنگی به چه عواملی مربوط می‌شود؟ (۱)

۱. [۱۴] درست (۰/۲۵) [۲] [۱۶] نادرست (۰/۲۵) [۳] [۱۶] از خودبیبگانگی تاریخی (۰/۵) [۴] [۱۶] از خودبیبگانگی حقیقی (فطری) (۰/۵)
۵. [۱۵] اگر فرهنگی که اعتبار اجتماعی خود را از دست می‌دهد، فرهنگ حق باشد و جهت تغییرات به سوی فرهنگ باطل باشد، تحول فرهنگی منفی است. (۰/۵) تحول جامعه نبوی به جامعه اموی - تحول فرهنگی منفی (۰/۵) [۶] [۱۵] اگر جامعه‌ای در تعامل با جوامع دیگر بر عقاید و ارزش‌های خود پافشاری نکند (۰/۵) و به مرور زمان به عقاید و ارزش‌های خود پشت کند دچار تحول فرهنگی می‌شود. (۰/۵) [۷] [۱۶] اگر یک جامعه، فرهنگ تاریخی خود را فراموش کند، دچار از خودبیبگانگی تاریخی شده است (۰/۵) و اگر عقاید و ارزش‌های یک جامعه مانع آشنایی اعضای آن با حقیقت انسان و جهان شود، آن جامعه دچار از خودبیبگانگی حقیقی (فطری) شده است. (۰/۵) [۸] [۱۶] اگر اعضای یک جامعه مبهوت و مقهور جامعه دیگر شوند (۰/۷۵) و در نتیجه حالت فعال و خلاق خود را در گزینش عناصر فرهنگی آن جامعه از دست بدهند جامعه آنها دچار خودباختگی فرهنگی می‌شود. (۰/۷۵) [۹] [۱۶] هنگامی می‌تواند که با نگاه توحیدی به انسان و جهان بنگرد. (۰/۵) فراموش کردن خداوند سبب می‌شود که انسان خود را فراموش کند. (۰/۵) [۱۰] [۱۵] به ابداعات مثبت و منفی افراد در جامعه (۰/۵) و یا کاستی‌ها و بن‌بست‌های هویت فرهنگی جامعه (۰/۵)

درس ۸: بعد فرهنگی هویت ایران

مفاهیم کلیدی

۱۸ - تأثیر انقلاب اسلامی بر هویت ایرانی

۱۷ - تحولات هویت ایرانی در گذر زمان

مفاهیم آموزشی

[۱۷] تحولات هویت ایرانی در گذر زمان

۱- هویت ایران و ایرانی در گذر زمان تغییرات بسیاری کرده و اسلام تأثیر بسزایی در آن داشته است.

۲- تغییرات کلی هویت ایران و ایرانی قبل و بعد از اسلام

بعد از ظهور اسلام	قبل از ظهور اسلام	
توحیدی، دینی	توحیدی، دینی و در مواردی اساطیری	هویت ایرانی
متفاوت ولی همگی بخشی از جهان اسلام	متفاوت	هویت اجتماعی اقوام ایرانی
واحد براساس تفسیر توحیدی از هویت خویش (ملحق به جهان اسلام)	واحد براساس عقاید و ارزش‌های زرتشتی (گاه آمیخته با اساطیر)	هویت فرهنگی ایرانیان
زبان دوم جهان اسلام (به دلیل فعالیت ایرانیان در گسترش اسلام در جهان)	- زبان رسمی دربار ایران - زبان مشترک اقوام ایرانی	زبان فارسی دری

۳- جهان اسلام در طول تاریخ خود با هجوم نظامی و سیاسی اقوام گوناگون مواجه شده و برخوردهای متفاوتی با آن داشته است.

- ۴- انواع برخوردهای اسلام با هجوم اقوام مختلف
- دفع مهاجمان: مانند جنگ‌های صلیبی
 - جذب و هضم مهاجمان: مانند حمله مغول
 - خودباختگی فرهنگی: مانند برخورد با غرب

۵- مستشرقان: فرهنگ اصیل جوامع اسلامی را به عنوان عنصری هویت بخش برای جامعه نادیده گرفتند و امت اسلامی را در قالب عناوین قوم‌گرایانه و ناسیونالیستی به اقوام مختلف نظیر ترک، عرب و فارس تقسیم کردند.

۶- متفکران ایرانی از دهه‌ی شمس‌ی به بعد در نقد رویکرد تقلیدی به غرب آثاری با عناوین «غرب‌زدگی» و «بازگشت به خویش» و اندیشمندان مسلمان کتاب‌هایی درباره‌ی «خدمات متقابل اسلام و ایران» و «فطرت و خویش» الهی انسان» پدید آورده‌اند.

۷- امروزه رسانه‌ها و فضای مجازی با عبور از مرزهای جغرافیایی، سیاسی و فرهنگی جوامع، تعامل فرهنگی را از سطح محققان و مولدان فرهنگی به عموم کاربران و مصرف‌کنندگان فرهنگی منتقل کرده است و از سوی دیگر تعامل فرهنگی را از سطح نمادها و هنجارها به عمق عقاید و ارزش‌های می‌کشاند.

[۱۸] ۸- تأثیر انقلاب اسلامی بر هویت ایرانی

۱) انقلاب اسلامی ایران حاصل یک قرن مقاومت هویت اسلامی - ایرانی در برابر هجوم فرهنگی، سیاسی و اقتصادی غرب بود.

۲) بازگشت ایران به اسلام پس از انقلاب اسلامی، بازگشت به خویش الهی و توحیدی بودن نه بازگشت به هویت تاریخی و جغرافیایی (طبق اندیشه‌های غربی)

۳) جامعه ایران به رهبری امام خمینی (ره) و با استفاده از آموزه‌های قرآن و اهل بیت به هویت اسلامی خود بازگشت.

- ۴) ویژگی‌های هویت ایرانی بعد از انقلاب اسلامی
- بازگشت به خویش الهی و توحیدی
 - قرار دادن تاریخ و جغرافیای خود، در ذیل آسمان معنوی توحید
 - دفاع از مرزهای جامعه ایمانی خود
 - تبدیل شدن به قلب تپنده بیداری اسلامی (به دلیل بازگشت به هویت مستقل، فعال و اثرگذار خود)

۹- تأثیر انقلاب اسلامی بر سایر جوامع اسلامی و نظریه پردازان غربی

۱) دیگر جوامع اسلامی با الهام از انقلاب ایران، هویت خود را بیرون از تصاویر فرهنگ غربی جست‌وجو می‌کند و اسلام به عنوان یک قطب فرهنگی جدید ظاهر شده است. (۲۰) انقلاب اسلامی ایران موجب شده است که نظریه پردازان غربی که سکولاریسم و دنیوی شدن را سرنوشت حتمی بشریت می‌دانستند، در عقاید خود بازبینی کنند.

ایران و ایرانی با چه ویژگی‌هایی شناخته می‌شوند؟ [۱۷] زبان، نژاد، قهرمانان، شاعران و نویسندگان، تاریخ مشترک، نام‌آوران علمی اسلام چه تأثیری در هویت ایرانی داشته است؟ [۱۷] اسلام عناصر مشترکانه اساطیری هویت ایرانی را کنار زد و ایرانیان با پذیرش اسلام به تفسیر توحیدی از هویت خود دست یافتند.

ندانی چو ایران نشت من است
هنر نژد ایرانیان است و بس
همه یکدلان اند یزدان‌شاس
دینغ است ایران که ویران شود
چو ایران نباشد تن من مباد
همه روی یکسر به جنگ آوریم
اگر سرپر تن به کشتن دیم
اگر کشت خواهد تو را روزگار

جهان سر بر سر نژد دست من است
نداند شیر ثیان را به کس
به نیکی نداند از بد هراس
کنام پلکان و شیران شود
بدین بوم و بر نژد یک تن مباد
جهان بر بداندیش، سنگ آوریم
از آن به که کشور به دشمن دیم
چه نیکوتر از مرگ در کارزار (فردوسی)

فردوسی در این ابیات چه تصویری از هویت ایرانی ارائه می‌کند؟ [۱۷] یکتاپرستی، هندوستی، حافظ وطن خود

گفت‌وگو کنید

امروزه رسانه‌ها و ...

فضای مجازی چه فرصت‌ها و تنگناهایی برای ساماندهی درست این منازعه هویتی دارد؟ ما برای پاسداری از هویت فرهنگی خود چه ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل داریم؟ برای حفظ و بسط هویت فرهنگی خودمان در سطح فردی و اجتماعی (محلی و ملی) منطقه‌ای و جهانی چه تکالیفی داریم؟ شما چه پیشنهادهایی دارید؟ [۱۷] جهان مجازی با هزاران خصیصه متضاد در امر جهانی شدن تغییرات وسیعی را به وجود آورده است و در جهان واقعی نیز باعث ایجاد تغییرات زیادی شده است. چالش‌ها و تنگناهای اصلی این جهان آن است که نمادهای بومی هر ملل و جامعه‌ای در مقابل نمادهای غریبومی و بیگانه مربوط به فرهنگ‌های دیگر دچار تعرض می‌شوند. برای مثال نمادهایی که برای یک ملت نشانه ثروت، بزرگی و منزلت است برای ملل دیگر باعث به وجود آمدن احساس غم، شکست و خطر است. البته فضای مجازی هویتی ایجاد می‌کند که باعث می‌شود او از یک چارچوب معین و انعطاف‌ناپذیر خارج شود و اجازه بروز بیشتری داشته باشد هرچند می‌تواند هویت دینی و ملی را تحت الشعاع قرار دهند. تنوع و تکثر آیین‌ها و آداب و رسوم که عناصر فرهنگی یک ملت و جامعه را می‌سازند سبب غنای فرهنگی جامعه می‌شوند، فرهنگ ایرانی نیز در مواجهه با تنگناهای گوناگون، استحکام لازم را به دست آورده است و با توجه به اطمینانی که از زیربنای فرهنگی خود دارد، از تجربیات فرهنگی دیگران، استفاده می‌کند و به رشد خود می‌افزاید. بازگشت به آیین‌ها و آداب و رسوم سنتی و فولکلوریک و ترویج آنها از طریق فضای مجازی می‌توانند نه تنها باعث بسط هویت فرهنگی مان شود بلکه باعث حفظ آنها نیز می‌شود.

سؤال متن

★ انقلاب اسلامی چه تأثیری بر هویت ایران و ایرانی داشته و تأثیرات هویتی آن بر جهان چه بوده است؟ [۱۸] باعث شد جهان اجتماعی ما دارای یک هویت یکپارچه و بدون تناقض شود. این هویت توحیدی و ظلم‌ستیز موجب شد تا الهام‌بخش بسیاری از جهان‌های اجتماعی دیگر شود. در واقع انقلاب اسلامی ایران با تکیه بر شعارهای «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی»، در پی رسیدن به ایرانی آزاد و مستقل از سلطه بیگانگان بود و می‌کوشید با تکیه بر فرهنگ اصیل اسلامی انسان را به خویش‌شناسی دعوت کرده و به او قدرت تفکر و میل استقلال طلبی بخشد و مایل بود تا همه انسان‌ها فارغ از تمام گرایش‌های فکری در کنار یکدیگر مسالمت‌آمیز زندگی کنند.

تحلیل کنید

حجاب به عنوان نماد ... [۱۸] در فرهنگ جوامع اسلامی حجاب به عنوان عامل مصونیت در برابر آسیب‌های اجتماعی در نظر گرفته می‌شود. انقلاب اسلامی نیز با تکیه بر این موضوع، در تلاش بود که از مطرح کردن زن به عنوان یک کالای نمایشی در جامعه جلوگیری کند و زینت زنان را نه در ظاهر آنان بلکه در بلندای روحشان ترسیم کند. این دیدگاه توانست در جوامع غربی نیز تأثیر گذاشته در نتیجه الگو گرفتن برخی زنان غرب از فرهنگ اسلامی و رعایت حجاب توسط آنان توانست فرهنگ غرب را در برخی کشورهای اروپایی که مدعی آزادی انتخاب و پوشش برای همگان بودند با چالش همراه کند.

هویت ایرانی اسلامی انقلابی، [۱۷] هویت توحیدی، جهان اسلام، فرهنگ اساطیری، انقلاب اسلامی، مقاومت هویت اسلامی

خلاصه کنید

- ایرانیان با مشارکت در حیات فکری جهان اسلام، زبان فارسی را به زبان دوم جهان اسلام تبدیل کردند. [۱۷] و [۱۸]
- هویت ایرانی قبل از ظهور اسلام، هویتی توحیدی، دینی و در مواردی آمیخته با اساطیر بود.
- ایرانیان پس از آشنایی با اسلام، عناصر مشرکانه و اساطیری هویت خود را کنار گذاشتند.
- عقاید و ارزش‌های توحیدی اسلام، ایران را به جهان اسلام ملحق ساخت.
- بخش‌های مختلف جهان اسلام و از جمله ایران در تاریخ اسلامی خود با هجوم نظامی و سیاسی اقوام مختلف مواجه شده است.
- در دیدگاه مستشرقان، هویت فرهنگی جوامع اسلامی، سکولار و دنیوی است.
- انقلاب اسلامی ایران حاصل یک سده مقاومت هویت اسلامی ایران در برابر هجوم سیاسی و اقتصادی غرب بود.
- جامعه ایران با بازگشت به هویت اسلامی خود به صورت قلب تپنده بیداری اسلامی درآمد.
- حیات معنوی اسلام، افق‌های جدیدی را به روی اندیشمندان جهان غرب نیز گستراند.

آنچه از این درس آموختیم

[۱۷] و [۱۸] هویت ایرانی در گذر زمان تغییرات بسیاری کرده است؛ این تغییرات به قبل و بعد از اسلام تقسیم می‌شود. بعد از ظهور اسلام و حضور آن در ایران، هویت ایرانی، بعدی توحیدی - دینی گرفت. جهان اسلام در طول تاریخ خود با هجوم نظامی و سیاسی اقوام گوناگون مواجه شده و برخوردهای متفاوتی با این هجمه‌ها داشته است. انواع برخورد اسلام با این هجمه‌ها عبارت‌اند از: ۱- دفع مهاجمان، ۲- جذب و هضم مهاجمان، ۳- خودباختگی فرهنگی. هویت ایرانی بعد از انقلاب اسلامی تغییر کرد و به خویشتن الهی و توحیدی خود بازگشت.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

۱. هویت ایرانی بعد از ظهور اسلام، به صورت بخشی از هویت جهان اسلام درآمد. درست نادرست

۲. فارسی دری، به عنوان زبان دوم جهان اسلام، گسترش یافت. (البرز - مدرسه شهدای دانش‌آموز - خرداد ۹۸)

درست نادرست

ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۱)

۳. روایتی از هویت ایرانی قبل از اسلام را در کدام اثر می‌توان دید؟

الف) خدمات متقابل اسلام و ایران

ب) شاهنامه فردوسی

ج) فطرت

د) بازگشت به خویشتن

۴. فرهنگ اسلامی در کدام یک از موارد، مهاجمان را درون خود جذب و هضم کرد؟ (البرز - مدرسه شهدای دانش‌آموز - خرداد ۹۸)

الف) حمله مغول

ب) جنگ‌های صلیبی

ج) برخورد با جهان غرب

د) مواجهه با یونان و روم

ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱)

۵. هویت ایرانی قبل از ظهور اسلام، هویتی توحیدی - دینی و بود. (البرز - مدرسه شهدای دانش‌آموز - خرداد ۹۸)

۶. کتاب غرب‌زدگی اثر است. (اصفهان - مدرسه علی‌ابن‌موسی‌الرضا (ع) - خرداد ۹۸)

د) به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

۷. در عصر حاضر، حیات معنوی اسلام، چه تأثیری بر اندیشمندان و نظریه‌پردازان غربی داشته است؟ (۱)

۸. تصویری که تاریخ‌نگاران غربی و مستشرقان از هویت جامعه اسلامی القا می‌کردند چگونه بود؟ (۱)

۹. چرا «فارسی دری» در مناطق مختلف جهان اسلام گسترش یافت و به عنوان زبان دوم جهان اسلام مطرح شد؟ (۱/۵)

۱۰. تأثیری که انقلاب اسلامی بر هویت ایرانی گذاشت، چه بود؟ (۲) (امتحان نهایی - خرداد ۹۹)

۱. [۱۷] درست (۲۵/۰) ۲. [۱۷] درست (۲۵/۰) ۳. [۱۷] گزینه «ب» (۵/۰) ۴. [۱۷] گزینه «الف» (۵/۰) ۵. [۱۷] آمیخته با اساطیر (۵/۰)

۶. [۱۷] جلال‌آل‌احمد (۵/۰) ۷. [۱۸] نظریه‌پردازان غربی را که طی قرن بیستم، سکولاریسم و دنیوی شدن را به عنوان سرنوشت مشترک و

حتمی بشریت می‌دانستند، (۵/۰) به تأمل و بازبینی نظرات پیشین خود فراخوانده است. (۵/۰) ۸. [۱۷] تصویری توحیدی و یا حتی اساطیری

نیست (۵/۰) بلکه هویتی سکولار و دنیوی است. (۵/۰) ۹. [۱۷] این زبان به دلیل مشارکت فعال ایرانیان در حیات فکری جهان اسلام، (۵/۰) از

محدوده زبان سیاسی مشترک اقوام ایرانی عبور کرده (۵/۰) و به عنوان زبان دوم جهان اسلام، مرزهای مختلف امپراتوری‌های گورکانی و عثمانی

را در نوردیده و در مناطق مختلف جهان اسلام گسترش یافته است. (۵/۰) ۱۰. [۱۸] بازگشت به خویشتن الهی و توحیدی (۵/۰) - قراردادن تاریخ

و جغرافیای خود در ذیل آسمان معنوی توحید (۵/۰) - دفاع از مرزهای جامعه ایمانی خود (۵/۰) - تبدیل شدن به قلب تپنده بیداری اسلام (۵/۰)

مفاهیم کلیدی

- ۱۹ - قدرت و انواع آن ۲۰ - نظام سیاسی و انواع آن ۲۱ - تفاوت لیبرال دموکراسی و جمهوری اسلامی

مفاهیم آموزشی

[۱۹] قدرت و انواع آن

۱- قدرت

(۱) موجودی که بتواند کاری را با آگاهی و اراده خود انجام دهد دارای قدرت است.

(۲) انسان به دلیل اینکه کارهای خود را با آگاهی و اراده انجام می‌دهد، کنشگری قدرتمند است و از دو نوع قدرت برخوردار است.

- (۳) انواع قدرت
- (۱) فردی ← قدرت فردی انسان محدود است.
 - (۲) اجتماعی ← هنگامی که انسان برای رسیدن به اهداف خود بتواند بر اراده دیگران تأثیر بگذارد و اراده و کار ارادی آنان را به خدمت بگیرد، قدرت اجتماعی پیدا می‌شود. قدرت اجتماعی بدون پذیرش و توافق دیگران پدید نمی‌آید.

۲- انواع تبعیت

- (الف) با کراهت ← ناشی از تهدید و ترس است.
- (ب) با رضایت ← تبعیتی که با رضایت و میل درونی همراه است.

۳- اقتدار: قدرتی است که با مقبولیت همراه باشد و به صورت رسمی پذیرفته شده باشد.

۴- * انواع قدرت بر مبنای مردمی

- مقبولیت ← قدرتی که بدون استفاده از تهدید و با رضایت طرف مقابل به دست می‌آید دارای مقبولیت است.
- مشروعیت ← قدرتی که بر اساس شریعت و موافق حکم خداوند است دارای مشروعیت است.

یا الهی بودن

۵- مدار قدرت‌ها

- مقبولیت‌ها ← خواست و اراده کسانی است که قدرت بر آنها اعمال می‌شود.
- مشروعیت ← حق و باطل بودن است.

۶- اگر قدرت مطابق قانون و حکم الهی باشد و تبعیت از آن نیز با رضایت و میل همراه باشد، قدرت هم مشروعیت حقیقی دارد و هم مقبولیت اجتماعی ولی اگر برخلاف حکم و قانون الهی باشد اما تبعیت از آن از روی رضایت باشد، قدرتی مقبول ولی غیرمشروع است.

۷- سیاست: یعنی اعمال قدرت سازمان یافته برای دست‌یابی به اهداف

[۲۰] نظام سیاسی و انواع آن

۸- * نظام سیاسی

مجموع سازوکارهایی که برای اعمال سیاست‌های جامعه وجود دارد، نظام سیاسی را شکل می‌دهد که بر اساس ملاک‌های گوناگون به انواع مختلف دسته‌بندی می‌شوند.

۹- در یک جهان اجتماعی نظام سیاسی با سایر نظام‌ها از جمله نظام‌های فرهنگی، اقتصادی و ... در تعامل است.

۱۰- نظام سیاسی بر اساس ملاک تعداد افراد تأثیرگذار و تصمیم‌گیرنده

- (الف) نظام‌هایی که در آن یک فرد حاکم است و تصمیم می‌گیرد.
- (ب) نظام‌هایی که در آن یک اقلیتی تصمیم‌گیرنده هستند.
- (ج) نظام‌هایی که در آن اکثریت مردم در سرنوشت سیاسی تأثیرگذارند.

۱۱- نظام سیاسی بر اساس ملاک روش تصمیم‌گیری

- (الف) نظام‌هایی که در آن حاکم یا حاکمان کسانی هستند که بر اساس اهداف و اغراض خود تصمیم می‌گیرند، یعنی هر نوع تصمیم‌گیری را برای خود جایز و مباح می‌دانند.
- (ب) نظام‌هایی که در آن حاکم یا حاکمان بر اساس حقیقت و فضیلت و با توجه به موازین عقلی تصمیم می‌گیرند.

۱۲- نظام سیاسی بر اساس دین‌مداری یا دنیامداری

- (۱) نظام سیاسی دینی بر اساس قوانین الهی شکل می‌گیرد.
- (۲) نظام سیاسی سکولار و دنیوی بر اساس ارزش‌های دنیوی شکل می‌گیرد.

۱- حاکمیت یک فرد (تیرانی یا استبدادی)
۲- حاکمیت یک اقلیت (الیگارش)
۳- حاکمیت اکثریت (دموکراسی)	۱) حاکمیت براساس
خواسته‌های نفسانی	۱۳- ارسطو براساس دو ملاک کمیت افراد و روش تصمیم‌گیری شش نوع حکومت را معرفی می‌کند
۱- حاکمیت یک فرد (مونارشی)
۲- حاکمیت یک اقلیت (آریستوکراسی)
۳- حاکمیت اکثریت (پولی‌تی یا جمهوری)	۲) حاکمیت براساس
حقیقت و فضیلت	

۱۴- فارابی ملاک دین‌مداری یا دینامداری نظام سیاسی را نیز بر ملاک‌های ارسطو افزوده است.

[۲۱] تفاوت لیبرال دموکراسی و جمهوری اسلامی

۱۵- لیبرال + دموکراسی = لیبرال دموکراسی

۱) لیبرالیسم ← به معنای **مباح** دانستن همهٔ امور برای انسان‌هاست. ۲) دموکراسی ← به معنای حاکمیت **اکثریت** مردم براساس خواست و میل خودشان است. ۳) لیبرال دموکراسی ← نوعی نظام سیاسی است که ادعا می‌کند با خواست و اراده اکثریت مردم سازمان می‌یابد و هیچ حقیقت و فضیلتی را که مستقل از خواست مردم باشد به رسمیت نمی‌شناسد و همچنین **حکومتی دنیوی** است.

۱۶- نظام جمهوری اسلامی (مردم سالاری دینی)

- ۱) **عنوان** جمهوری اسلامی و معنای آن ← **جمهوری** ← به این معناست که مردم جامعه خود سرنوشت سیاسی خود را تعیین می‌کنند.
اسلامی ← نظام سیاسی براساس عقاید و ارزش‌های اسلامی سازمان پیدا می‌کند.

۲) ارزش‌های نظام سیاسی مطرح شده در جمهوری اسلامی

۳) آرمان‌ها و ارزش‌هایی که لیبرال دموکراسی و جمهوری اسلامی دنبال می‌کنند، **یکسان** نیستند. حتی در مواردی که یک ارزش برای هر دو نظام دارای اهمیت است، تعریف و تفسیری که از آن وجود دارد، **یکسان** نیست مثل آزادی.

- ۴) وظایف امت اسلامی
- الف) از پذیرش طاغوت و قدرت‌های غیرالهی خودداری کند.
 - ب) در شکل‌گیری امامت و ولایت الهی براساس موازین و ارزش‌های اسلامی هوشمند و فعال باشد.

۷۳

سؤال متن

آیا پدیده‌هایی چون شناسنامه، گذرنامه، پرچم، روزها و جشن‌های ملی و ... نشانی از هویت جامعه دارند؟ [۲۰] بله وجه اشتراک این پدیده‌ها چیست؟ [۲۰] همهٔ پدیده‌های ذکر شده، ویژگی‌های سیاسی یک جهان اجتماعی را نشان می‌دهند. چه رابطه‌ای میان جامعه و نظام سیاسی آن وجود دارد؟ [۲۰] در واقع نظام سیاسی یا حکومت یکی از نهادهای هر جهان اجتماعی است، یک نظام سیاسی از مجموعه‌ای از گروه‌های اجتماعی دارای قدرت، تشکیل شده است.

۷۴

سؤال متن

به نظر شما چه راه‌هایی برای تأثیرگذاری بر ارادهٔ دیگران وجود دارد؟ [۱۹] باید سعی کنیم تبعیت با میل و رضایت آنها را به دست آوریم.

۷۵

سؤال متن

به نظر شما قدرتی که دیگران با اکراه از آن تبعیت می‌کنند، تا چه زمانی می‌تواند تداوم داشته باشد؟ [۱۹] تا زمانی تداوم دارد که عامل تهدید و ترس وجود داشته باشد ولی اگر عامل تهدید و ترس از بین برود یا ضعیف شود در نتیجه دیگر تبعیتی رخ نمی‌دهد.

۷۵

سؤال متن

آیا در جامعه‌ای که فرهنگ مردم، فرهنگ دینی است، قدرت نامشروع می‌تواند مقبولیت داشته باشد؟ [۱۹] خیر، زیرا طبق فرهنگ دینی، مشروعیت حقیقی براساس قانون الهی است ولی چون قدرت نامشروع براساس هواهای نفسانی انسانی شکل می‌گیرد پس این نوع قدرت مورد قبول مردم جامعه قرار نمی‌گیرد.

نمونه هایی از دشمنی ...

- ۱- به نظر شما چرا آمریکایی ها به رغم آگاهی از عزم و اراده ملت ایران، سرکوب آنها را به حکومت پهلوی پیشنهاد می کردند؟ [۱۹] زیرا آمریکایی ها جز به منافع خودشان در ایران نمی اندیشیدند و برای رسیدن به این منافع نه تنها یگانه راه را حفظ حکومت پهلوی می دانستند بلکه ابزار لازم برای سرکوب ملت را به آنها می دادند و حتی توصیه به سرکوب بیشتر مردم هم می کردند.
- ۲- توصیفات مخفیانه آنها از شاه در شرایط بحرانی حاوی چه نکاتی است؟ [۱۹] ۱- تلاش های شاه برای آرام کردن مخالفین خود به شکست انجامیده است. ۲- شاه قوه ابتکار را در مقابل مخالفین از دست داده است. ۳- او قدرت تصمیم گیری خود را از دست داده است. ۴- قابلیت خود را در تسلط بر مشکلاتی که با آن روبه روست ندارد. ۵- شاه جز اقدامات ناقص برای اجتناب از تصمیمات سخت پیش بینی دیگری ندارد. ۶- سرکوب ها تأثیر نداشته است. ۷- باید به فکر انتقال قدرت بود. ۸- اگر شاه تا قبل از محرم اقدام مؤثری انجام ندهد خشونت های جدی به وجود خواهد آمد. ۹- مردم ایران آموخته اند بدون اسلحه هم می توان در قدرت عظیم سیاسی نقش داشت. ۱۰- ارتش قادر نیست شاه را به قدرت بازگرداند.

سؤال متن

۷۹

به نظر شما چه رابطه ای میان نظام اقتصادی و نظام سیاسی وجود دارد؟ [۲۰] رابطه بین آنها دو سویه است؛ کشوری که ثبات سیاسی داشته باشد رشد اقتصادی هم خواهد داشت و بی ثباتی سیاسی باعث هدر رفتن و عقبگرد سرمایه های اقتصادی کشور می شود، از طرفی نظام اقتصادی هم روی نظام سیاسی اعمال نفوذ می کند. اینکه کشوری دارای اقتصاد پیشرفته و قوی یا ضعیف باشد در نوع رابطه سیاسی آن کشور با سایر کشورها تأثیر می گذارد همچنین تصمیم گیری ها و اولویت بندی های سیاسی کشور براساس مسائل اقتصادی صورت می گیرد.

❖ با چه ملاک هایی می توان نظام سیاسی را دسته بندی کرد و چه انواعی برای نظام سیاسی وجود دارد؟ [۲۰] ۱- با ملاک افراد تأثیرگذار و تصمیم گیرنده، ۲- بر اساس روش تصمیم گیری

نظام های سیاسی غیردینی، نظام سیاسی با حاکمیت یک فرد، نظام سیاسی با حاکمیت گروهی، نظام سیاسی با حاکمیت همگانی (جمهوری یا دموکراسی)، نظام های سیاسی دینی، استبدادی، سوسیال دموکراسی، کمونیسم و ...

گفت و گو کنید

۸۱

❖ درباره تفاوت جمهوری ... [۲۰] ارسطو حاکمیت اکثریت را در صورتی که بر مدار خواسته های آنها باشد، دموکراسی می نامد. زیرا دموکراسی به معنای حاکمیت مردم است و در این نوع حاکمیت مردم بر اساس آرای خود حکومت می کنند. او حکومتی را که در آن اکثریت مردم براساس حقیقت و فضیلت حضور و فعالیت دارند، جمهوری می خواند بدین ترتیب او بین حکومت جمهوری و دموکراسی تفاوت می گذارد.

سؤال متن

۸۱

لبرال دموکراسی و جمهوری اسلامی دو نوع نظام سیاسی شناخته شده در دنیای امروز هستند. درباره این دو نظام سیاسی چه می دانید؟ [۲۱] لبرال دموکراسی نوعی نظام سیاسی است که ادعا می کند با خواست و اراده اکثریت مردم سازمان می یابد و هیچ حقیقت و فضیلتی را که مستقل از خواست مردم باشد به رسمیت نمی شناسد همچنین حکومتی دنیوی است. در این نظام سیاسی فقط می توان از مقبولیت نظام حرف زد و نمی توان از مشروعیت سخن گفت. جمهوری اسلامی نوع دیگری از نظام سیاسی است. عنوان جمهوری در این ترکیب به این معناست که مردم جامعه خود سرنوشت سیاسی خود را تعیین می کنند و کلمه اسلامی نشان دهنده این است که فعالیت مردم و نظام سیاسی بر اساس عقاید و ارزش های اسلامی سازمان پیدا می کند. در این نظام سیاسی، قوانین و مقررات با خواست اکثریت مردم وضع نمی شوند بلکه براساس احکام الهی و اسلامی تعیین می گردند.

مقایسه کنید

۸۲

حضور مردم در ...؟ [۲۱] در نظام لبرال دموکرات که براساس قرارداد اجتماعی بنا شده است، مردم آن نظام را قبول کرده و در تئوری براساس آن عمل می کنند. در نظام اسلامی مردم آگاهانه و آزادانه مکتب اسلام را به عنوان آیین زندگی فردی و اجتماعی خود پذیرفته اند و در تحقق نظام براساس این مکتب مشارکت کرده اند. این پذیرش و مشارکت بیانگر قرارداد اجتماعی بین مسلمانان است که جامعه را براساس آن میثاق بنا می کنند. علاوه بر نقش مردم در تحقق حکومت اسلامی و همچنین استمرار آن، نقش اساسی دیگر مردم در کنترل و نظارت بر نظام دستگاه های اجرایی است. این امر در حکومت اسلامی از طریق امر به معروف و نهی از منکر، نصیحت زمامداران و انتقاد از عملکرد آنان محقق می شود و این موارد در حکومت اسلامی نه تنها جایز بلکه لازم دانسته شده است؛ یعنی اراده مردم باعث کنترل قدرت می شود.

مفاهیم اساسی

۸۳

جمهوری اسلامی، [۱۹]، [۲۰]، [۲۱] انواع قدرت، انواع تبعیت، مشروعیت و مقبولیت قدرت، انواع نظام های سیاسی، ارسطو و نظام های سیاسی لبرالیسم، دموکراسی، جمهوری، تبعیت با کراهت، تبعیت با رضایت، سیاست، نظام سیاسی

- عدالت، استقلال، آزادی، عمران و آبادانی و تأمین اجتماعی از جمله ارزش‌های جمهوری اسلامی هستند. [۱۹] و [۲۰]
- موجودی که بتواند کاری با اراده انجام دهد دارای قدرت است.
- انواع قدرت بر اساس فردی و اجتماعی بودن قابل تقسیم است.
- قدرت بدون پذیرش و تبعیت دیگران پدید نمی‌آید.
- تبعیت دیگران می‌تواند با کراهت و از روی اجبار باشد یا با رضایت.
- مدار قدرت نیز بر اساس مقبولیت یا مشروعیت است.
- نظام‌های سیاسی بر اساس افراد تصمیم‌گیرنده و بر اساس روش تصمیم‌گیری انواع مختلف دارند.

[۱۹]، [۲۰] و [۲۱] حکومت بر مردم می‌تواند با رضایت آنان یا ناراضیاتی بنا شود. برخی از حکومت‌ها مقبولیت دارند اما برخی جنبه الهی دارند و دارای مشروعیت هستند. نظام‌های سیاسی بر مبنای تعداد افراد تصمیم‌گیرنده و روش تصمیم‌گیری قابل تقسیم‌بندی است. حکومت لیبرال دموکراسی، بر مبنای آزادی مادی و این‌دنیایی بنا شده است. حکومت جمهوری اسلامی، بر مبنای آرای مردم ولی بر اساس قوانین الهی اداره می‌شود.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

- ۱ جای که قدرت، مطابق قانون و حکم الهی باشد، اقتداری غیرمشروع شکل می‌گیرد. (البرز - مدرسه شهدای دانش‌آموز - خرداد ۹۸)
- درست نادرست
- ۲ توسعه، رفاه، سلطه بر طبیعت و بر جهان از دیگر ارزش‌های مهم در نظام لیبرالیسم سیاسی است.
- درست نادرست

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱)

- ۳ **لیبرالیسم** به معنای همه امور بر انسان هاست و به معنای حاکمیت اکثریت مردم بر اساس خواست و میل خودشان است.
- ۴ مجموعه سازوکارهایی که برای اعمال سیاست‌های جامعه وجود دارد، را شکل می‌دهد.
- ۵ مدار مشروعیت است. (البرز - مدرسه شهدای دانش‌آموز - خرداد ۹۸)

ج) به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

- ۶ ☆ مفهوم «مقبولیت» و «مشروعیت» قدرت را توضیح دهید. (۱)
- ۷ ☆ مفهوم سیاست را تعریف کنید. (۱)
- ۸ انواع نظام سیاسی بر اساس تعداد افراد تأثیرگذار را نام ببرید. (۱/۵) (اصفهان - مدرسه علی‌ابن موسی الرضا (ع) - خرداد ۹۸)
- ۹ ☆ بر مبنای دسته‌بندی ارسطو از قدرت، دسته‌بندی زیر را بنویسید. (۱)

بر اساس فضیلت	بر اساس خواست و میل حاکم
الف) اقلیت:	ج) اقلیت:
ب) فرد:	د) فرد:

۱۰ ملاک فارابی برای نظام‌های سیاسی چیست؟ (۱)

۱۱ نظام سیاسی لیبرال دموکراسی چیست؟ (۱) (امتحان نهایی - خرداد ۱۴۰۱ با اندکی تغییر)

- ۱ [۱۹] نادرست (۰/۲۵) ۲ [۲۱] درست (۰/۲۵) ۳ [۲۱] مباح دانستن (۰/۲۵) - دموکراسی (۰/۲۵) ۴ [۲۰] نظام سیاسی (۰/۲۵) ۵ [۱۹] حق و باطل بودن (۰/۲۵) ۶ [۱۹] قدرتی که بدون استفاده از تهدید و با رضایت طرف مقابل به دست آید دارای مقبولیت است. (۰/۵) قدرتی که بر اساس شریعت و موافق حکم خداوند است دارای مشروعیت است. (۰/۵) ۷ [۲۰] هرگاه قدرت برای رسیدن به هدفی معین سازمان یابد، سیاست پدید می‌آید (۰/۵)؛ یعنی سیاست اعمال قدرت سازمان یافته برای دست‌یابی به اهداف است. (۰/۵) ۸ [۲۰] سه دسته: ۱- نظام‌هایی که در آن یک فرد حاکم است و تصمیم می‌گیرد. (۰/۵) ۲- نظام‌هایی که در آن یک اقلیتی تصمیم‌گیرنده هستند. (۰/۵) ۳- نظام‌هایی که در آن اکثریت مردم در سرنوشت سیاسی خود تأثیرگذارند. (۰/۵) ۹ [۲۰] الف) آریستوکراسی (۰/۲۵)، ب) مونارشی (۰/۲۵)، ج) الیگارشی (۰/۲۵)، د) استبدادی (۰/۲۵)
- ۱۰ [۲۰] فارابی ملاک دین‌داری (۰/۲۵) یا دنیامداری نظام سیاسی را نیز در نظر می‌گیرد. (۰/۲۵) نظام سیاسی دینی و دین‌مدار بر اساس احکام و قوانین الهی سازمان می‌یابد (۰/۲۵) و در مقابل نظام سیاسی دنیامدار، فقط ارزش‌ها و آرمان‌های دنیوی و این‌جهانی را مورد توجه قرار می‌دهد. (۰/۲۵)
- ۱۱ [۲۱] لیبرال دموکراسی نوعی نظام سیاسی است که ادعا می‌کند با خواست و اراده اکثریت مردم سازمان می‌یابد (۰/۲۵) و هیچ حقیقت و فضیلتی را که مستقل از خواست مردم باشد به رسمیت نمی‌شناسد (۰/۲۵) و همچنین حکومتی دنیوی است. (۰/۲۵) در این نظام سیاسی فقط می‌توان از مقبولیت نظام دم زد و نمی‌توان از مشروعیت سخن گفت. (۰/۲۵)

درس ۱۰: ابعاد جمعیتی و اقتصادی هویت ایران

مفاهیم کلیدی

۲۳ - سیاست‌های جمعیتی

۲۲ - رابطه جمعیت هر جامعه با هویت آن

۲۴ - رابطه اقتصاد هر جامعه با هویت آن

مفاهیم آموزشی

[۲۲] رابطه جمعیت هر جامعه با هویت آن

۱- ویژگی‌های اقتصادی و جمعیتی جوامع

- در معرفی جوامع به ویژگی‌های جمعیتی مانند پیر یا جوان بودن، بیکار یا شاغل بودن و ... و ویژگی‌های اقتصادی مانند دولتی یا غیردولتی بودن، تک‌محصولی یا چندمحصولی بودن، مستقل یا وابسته بودن اقتصاد و ... اشاره می‌شود.

۲- جمعیت و هویت فرهنگی جامعه

(۱) * گسترش یک جامعه از طریق گسترش فرهنگ آن صورت می‌گیرد.

۲) رابطه تعداد جمعیت با فرهنگ

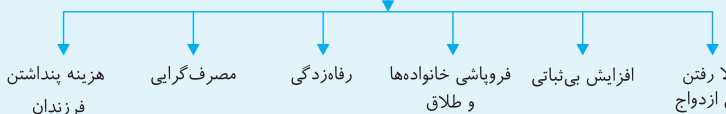
- شناخت فرهنگ، پذیرش و عمل به آن توسط جمعیت صورت می‌گیرد.
- افزایش جمعیت یک جامعه زمینه گسترش فرهنگ آن جامعه را فراهم می‌آورد.
- کاهش جمعیت یک جامعه نیز به منزله محدود شدن گستره فرهنگ آن است.

(۳) گسترش هر فرهنگی مطلوب نیست، تنها زمانی که فرهنگ از نوع حق بوده و اعضای جامعه عامل و حامل حق باشند گسترش فرهنگ مطلوب است.

۳- جمعیت و خانواده

(۱) تأمین جمعیت جامعه یکی از کارکردهای اجتماعی مهم خانواده است. اختلال در نهاد خانواده، جوامع را با کاهش جمعیت مواجه می‌سازد.

(۲) عامل کاهش جمعیت یا پیری و سالمندی جمعیت در برخی جوامع

۳) دلایل کاهش جمعیت در کشورهای غربی

- افزایش فردگرایی
- اهمیت یافتن لذت فردی
- کاهش محبت و ایثارگری

۴) اقدامات جهت افزایش جمعیت در کشورهای غربی

- انجام سیاست‌های تشویقی افزایش جمعیت (پاداش دادن به فرزندآوری)
- پذیرش مهاجران

[۲۳] ۴- سیاست‌های جمعیتی

(۱) تعریف: در مواقعی که یک جامعه با کاهش یا افزایش جمعیت مواجه می‌شود، نهاد سیاست که مسئولیت هماهنگی نهادها را بر عهده دارد، برای حل مشکل جمعیت چاره‌اندیشی می‌کند و با همراهی و همکاری مردم راهکارهایی را به اجرا در می‌آورد که به آن سیاست‌های جمعیتی گفته می‌شود.

(۲) انواع سیاست‌های جمعیتی: الف) کاهش، ب) افزایش

[۲۴] رابطه اقتصاد هر جامعه با هویت آن

۵- اقتصاد و هویت

- جایگاه‌های اقتصادی - اجتماعی مثبت و منفی مانند تولیدکننده، مخترع، کارگر، مصرف‌کننده، مالیات‌دهنده، دلال، گران‌فروش و ... هویت اقتصادی افراد را شکل می‌دهند.

دستاوردها (۱)	ضعف‌ها (۲)
- بهره‌مندی مردم از آب، برق، گاز و ارتباطات	- تورم
- ایجاد زیرساخت‌هایی همچون سدها و نیروگاه‌ها	- بیکاری
- توسعه ظرفیت تولیدی کشور	- وابستگی به نفت
- ارتقای شاخص‌های بهداشت و درمان	- توزیع نابرابر درآمد و امکانات
- پیشرفت در صنایع هسته‌ای و نانو	- تجمل‌گرایی
- بازسازی خسارت‌های ناشی از جنگ	- مصرف‌گرایی

۳) کشف نفت و کسب درآمد از راه فروش نفت یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر هویت اقتصادی جامعه ما بوده است.

- ۴) پیامدهای اقتصاد وابسته به نفت
- ایجاد درآمد هنگفت و بدون زحمت که باعث شکل‌گیری تولید ملی ضعیف و شکننده وابسته به نفت می‌شود.
 - ایجاد دولت بزرگی که به جای رواج کسب و کار، با کمک نفت رفاه اقتصادی را افزایش می‌دهد.
 - تأمین سایر هزینه‌های کشور مانند آموزش و بهداشت به کمک درآمدهای نفتی و نه مالیات انجام می‌گیرد.
 - احساس رفاه بیشتر در کوتاه‌مدت آن هم ناپایدار و با نوسانات زیاد برای مردم را به ارمغان می‌آورد.
 - ایجاد وضعیت شکننده‌ای که می‌تواند مورد سوء استفاده طمع‌ورزان بین‌المللی قرار گیرد و از آن به عنوان ابزاری برای ایجاد فشار بر جامعه استفاده کنند؛ مانند تحریم‌ها.
 - انواع تحریم‌های اقتصادی نفتی و مالی که اولاً درآمد نفتی کشور را محدود و ثانیاً از انتقال آن به کشورهای دیگر جلوگیری می‌کنند.

۵) راه نجات اقتصاد ایران، اقتصاد مقاومتی است.

- اقتصاد مقاومتی، اقتصادی پیشرفته، مستقل و مستحکم بر پایه تعالیم اسلام و تکیه بر فناوری و ظرفیت مردم و دولت است.
- تأکیدات در اقتصاد مقاومتی عبارت‌اند از: استقلال - خودکفایی - روحیه جهادی - خلاقیت - نوآوری - خطرپذیری - امید - همبستگی - درون‌زایی در عین برون‌گرایی

۷- ویژگی‌های اقتصاد غرب

- فرهنگ غرب، هویت خود را بر اساس اقتصاد شکل می‌دهد و دارای ویژگی‌های زیر است:

- ۱) استعمار از راه اقتصاد به جوامع ورود پیدا کرده و باعث نابودی هویت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آنها شده است.
- ۲) سرمایه‌داری عامل اصلی هویت‌یابی افراد و جوامع غربی است.
- ۳) هویت انسان‌ها و جوامع، بیش از هر چیز به دارایی و توان اقتصادی آنها وابسته است.
- ۴) استعمار و تحریم ← از جمله اقدامات جوامع غربی برای پیشرفت اقتصادی خود و نابودی اقتصاد دیگر جوامع بوده است.

سؤال متن

۸۴

اما آیا اندازه جمعیت به تنهایی برای بقا و رشد یک جامعه کفایت می‌کند؟ [۲۲] خیر. آیا یک جمعیت غیرمسئول و بی‌تفاوت می‌تواند نیازهای جامعه را برطرف سازد؟ [۲۲] خیر. به نظر شما جمعیت هر جامعه، بر ثروت، امنیت، قدرت و منزلت آن در میان سایر جوامع چه تأثیری دارد؟ [۲۴] تأثیری مستقیم و بسزا دارد. داشتن جمعیت سالم، سلامت جامعه را تضمین می‌کند و اگر درست مدیریت شود ثروت و قدرت و امنیت را افزایش می‌دهد. **❖ جمعیت یک جامعه چه رابطه‌ای با هویت آن دارد؟ [۲۴]** رابطه‌ای مستقیم دارد و هویت یک جهان اجتماعی بر اساس فرهنگ آن است و برای حفظ و گسترش فرهنگ به جمعیت نیاز داریم.

سؤال متن

۸۶

آیا می‌دانید جوامع مختلف برای تأمین جمعیت مطلوب خود چه می‌کنند؟ [۲۲] ترغیب به زاد و ولد، اصلاح تربیت در امر آموزش و پرورش و ... به نظر شما جامعه ما از نظر جمعیتی چه وضعیتی دارد؟ [۲۲] کشور ما ایران، در برهه‌های زمانی متفاوت سیاست‌های کاهش جمعیت را اجرا کرد. یک بار پیش از انقلاب از سال ۱۳۴۵ تا زمان پیروزی انقلاب و دیگر بار از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۰. کاهش بیش از حد و کم سابقه رشد سالانه جمعیت در سال‌های اخیر، تغییر و بازنگری در سیاست کاهش جمعیت را ضروری ساخت و سرانجام در سال ۱۳۹۳ اصول کلی سیاست‌های جمعیت کشور تصویب گردید.

برخی کارشناسان معتقدند ... [۲۳] حل موانع فرزندآوری در کشور ما و خروج از بحران جمعیتی پیش‌رو نیازمند توجه توأمان به حل مشکلات فرهنگی و اقتصادی است. بنابراین تکیه صرف و بیش از اندازه به یکی از این دو غفلت از دیگری نمی‌تواند راهگشای حل مسائلی این حوزه باشد. به نظر شما ...؟ [۲۳] عدم رشد و توسعه اقتصادی - پیری و بی‌نشاطی جمعیت - آسیب‌های اخلاقی و تربیتی - انقطاع نسل بشر - ایجاد اختلال در جامعه‌پذیری و ارتباطات اجتماعی بین بچه‌های خانواده‌های کم‌جمعیت

سؤال متن

آیا این عناوین همه، نشان‌دهنده هویت اقتصادی افراد نیست؟ [۲۴] نشانگر هویت اقتصادی افراد است. آیا تنها می‌توان از هویت اقتصادی افراد سخن گفت؟ یا آنکه گروه‌ها، سازمان‌ها، کشورها و جوامع هم دارای هویت اقتصادی هستند؟ [۲۴] بله، همه این‌ها هویت اقتصادی دارند. ویژگی‌های هویت اقتصادی جامعه ما کدام‌اند؟ [۲۴] جامعه ما در زمان‌هایی وابسته به اقتصاد نفت بوده ولی به همت دولت و تلاش مردم راه‌های خروج از اقتصاد وابسته را بررسی و عملاً به‌کار گرفته است. ویژگی‌های عمده آن: اقتصاد مقاومتی و اسلامی بودن است.

تأمل کنید

حمایت از تولید ... [۲۴] ما چگونه می‌توانیم از تولید ملی حمایت کنیم؟ با خرید کالاهای ایرانی و نیز تشویق دوستان و آشنایان به خرید از کالاهای ایرانی (البته به شرط تولید با کیفیت) شما تا به حال از کدام کالاهای ایرانی حمایت کرده‌اید؟ چگونه؟ پاسخ پیشنهادی: از طریق خرید ظروف چینی و بلور، پوشاک و پارچه‌های تولید داخل و نیز برخی از لوازم خانگی که از نظر کیفیت بسیار ایده‌آل هستند و با تشویق آشنایان و دوستان برای خرید آنها، از کالاهای ایرانی حمایت کرده‌ام. به نظر شما چرا بعضی ترجیح می‌دهند کالای خارجی مصرف کنند؟ زیرا پیشینه تولید کالاهای ایرانی در گذشته خیلی شفاف و روشن نیست. همچنین کالاهایی که تولید می‌شدند از نظر کیفیت و استاندارد مناسب نبودند، از سوی دیگر خدمات و گارانتی کالاهای خارجی و امکانات و پیشرفت و به روز شدن آنها و ... باعث می‌شود که مردم بیشتر طرفدار خرید کالاهای خارجی باشند و تولیدکننده داخلی به جای رقابت در بازار بیشتر به دنبال انحصار و حمایت دولت‌ها بود.

مفاهیم اساسی

اقتصاد مقاومتی، [۲۴] گسترش فرهنگ، رابطه تعداد جمعیت با فرهنگ، خانواده و کارکرد آن، دلایل کاهش جمعیت، انواع سیاست‌های جمعیتی، کشف نفت در ایران، پیامدهای اقتصادی وابسته به نفت، سیاست جمعیتی، ویژگی‌های جمعیتی، هویت جمعیتی، هویت اقتصادی، ویژگی‌های اقتصادی، اقتصاد سرمایه‌داری، اقتصاد غرب

خلاصه کنید

- پیش از این کاهش جمعیت از جمله مسائل و مشکلات کشورهای غربی بود اما امروزه جامعه ما هم با این مسئله مواجه شده است. [۲۲]، [۲۳] و [۲۴] - گسترش فرهنگ با افزایش جمعیت ارتباط دارد. - یکی از کارکردهای مهم خانواده تأمین جمعیت جامعه است. - دلایل کاهش جمعیت، بالا رفتن سن ازدواج، افزایش بی‌ثباتی و ... است. - سیاست جمعیتی برای کنترل کاهش یا افزایش جمعیت انجام می‌شود. - اقتصاد ایران در طول زمان با فراز و نشیب‌هایی روبه‌رو بوده است.

آنچه از این درس آموختیم

[۲۲]، [۲۳] و [۲۴] میزان جمعیت در گسترش یا کاهش فرهنگ جامعه مؤثر است، اگر فرهنگ حق باشد با گسترش جمعیت فرهنگ حق توسعه می‌یابد. عوامل گوناگونی از جمله رفاه‌زدگی، عافیت‌طلبی، مصرف‌گرایی و ... موجب کاهش جمعیت می‌شود. در کشورهای غربی عواملی چون فردگرایی، اهمیت یافتن لذت فردی و ... موجب کاهش جمعیت شده است. سیاست جمعیتی توسط دولت‌ها برای ایجاد توازن در کاهش یا افزایش جمعیت صورت می‌گیرد. کشف نفت از نظر اقتصادی برای ایران پیامدهای منفی داشته است. فرهنگ غرب هویت خود را بر اساس اقتصاد شکل می‌دهد.

الف) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

۱ افزایش جمعیت یک جامعه، زمینه‌ساز گسترش فرهنگ آن و کاهش جمعیت یک جامعه نیز به منزله محدود شدن گستره فرهنگ آن است.

۲ ☆ هويت جوامع غربی بر اساس تکنولوژی شکل گرفته است. اقتصاد سرمایه‌داری یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های هویتی این جوامع است.

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۵/۰)

۳ ایران اسلامی قصد دارد هویت اقتصادی خود را از طریق بازسازی کند. (البرز - مدرسه شهدای دانش‌آموز - خرداد ۹۸)

۴ ☆ تأمین جمعیت جامعه یکی از کارکردهای اجتماعی مهم است.

ج) به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

۵ چهار مورد از عواملی را که امروزه موجب کاهش جمعیت جوامع شده‌اند، بنویسید. (۱)

۶ اصول سیاست جمعیتی که در سال ۱۳۹۳ در ایران تصویب شد شامل چه ضرورت‌هایی است؟ (۲)

۷ علت کاهش رشد جمعیت در جوامع غربی چیست؟ (۱) (اصفهان - مدرسه علی‌ابن‌موسی‌الرضا (ع) - خرداد ۹۸)

۸ مفهوم «سیاست‌های جمعیتی» چیست؟ (۱)

۹ چهار مورد از مهم‌ترین معضلات اقتصادی ایران بعد از انقلاب کدام‌اند؟ (۱) (امتحان نهایی - خرداد ۱۴۰۱ با اندکی تغییر)

۱۰ ☆ اقتصاد مقاومتی بر چه اصولی تأکید دارد؟ (۴ مورد) (۱)

۱ [۲۲] درست (۵/۰۲۵) [۲۴] نادرست (۵/۰۲۵) [۳] [۲۴] اقتصاد مقاومتی (۵/۰۲۵) [۴] [۲۲] خانواده (۵/۰۲۵) [۵] [۲۲] بالا رفتن سن ازدواج -

افزایش بی‌ثباتی - فروپاشی خانواده‌ها و طلاق - رفاه‌زدگی - عاقبت‌طلبی - مصرف‌گرایی - هزینه پنداشتن فرزندان (۴ مورد، هر مورد (۵/۰۲۵))

۶ [۲۳] در آن به ضرورت‌هایی از جمله افزایش جمعیت (۵/۰۲۵)، جوانی جمعیت (۵/۰۲۵)، حمایت از زوج‌های جوان (۵/۰۲۵) و توانمندسازی آنان در

تأمین هزینه‌های زندگی و تربیت نسل صالح و کارآمد (۵/۰۲۵)، ترویج و نهادینه‌سازی سبک زندگی ایرانی - اسلامی (۵/۰۲۵)، فرهنگ‌سازی برای احترام و

تکریم سالمندان (۵/۰۲۵) و بهره‌مندی از تجارب و توانمندی‌های ایشان (۵/۰۲۵)، برنامه‌ریزی برای توزیع متعادل جمعیت در نقاط مختلف کشور (۵/۰۲۵)

۷ [۲۲] زیرا تشکیل خانواده و فرزندآوری نیازمند محبت و فداکاری است (۵/۰۲۵) ولی در جوامع غربی به دلیل افزایش فردگرایی (۵/۰۲۵)

و اهمیت یافتن لذت فردی (۵/۰۲۵) محبت و ایثارگری کاهش یافته بود (۵/۰۲۵) و به فرزندآوری کمتر و کاهش شدید رشد جمعیت منجر شده بود.

۸ [۲۳] در مواقعی که یک جامعه با کاهش یا افزایش جمعیت مواجه می‌شود، نهاد سیاست که مسئولیت هماهنگی نهادها را بر عهده دارد،

برای حل مشکلات جمعیت چاره‌اندیشی می‌کند و با همراهی و همکاری مردم راهکارهایی را به اجرا در می‌آورد که «سیاست جمعیتی» نامیده

می‌شود. (۱) [۲۴] تورم، بیکاری، وابستگی به نفت، توزیع نابرابر درآمد و امکانات، تجمل‌گرایی و مصرف‌گرایی، رکود، رانت‌خواری، نبود

فرهنگ تولید و... (۴ مورد، هر مورد (۵/۰۲۵)) [۱۰] [۲۴] اقتصاد مقاومتی بر استقلال، خودکفایی، روحیه جهادی، خلاقیت، نوآوری، خطرپذیری،

امید، همبستگی و درون‌زایی در عین برون‌گرایی تأکید می‌نماید. (۴ مورد، هر مورد (۵/۰۲۵))

جدول بودجه‌بندی آزمون‌های پایان نوبت اول و دوم

درس	نوبت اول	نوبت دوم
اول	۴	
دوم	۴	
سوم	۴	۵
چهارم	۴	
پنجم	۴	
ششم	-	۳
هفتم	-	۳
هشتم	-	۳
نهم	-	۳
دهم	-	۳
جمع	۲۰	۲۰

سؤال های امتحانی

مدت: ۷۵ دقیقه

آزمون: دی ماه (پایان نوبت اول)

۱/۵

الف) درست یا نادرست بودن عبارات های زیر را مشخص کنید.

۱ تا آگاهی نباشد، کنش صورت نمی گیرد. درست نادرست

۲ پیامدهای غیرارادی کنش؛ احتمالی اند. (کرمان - مدرسه علامه حلی - ۱۴۰۱ با اندکی تغییر) درست نادرست

۳ اگر کنش اجتماعی نباشد، هیچ هنجاری شکل نمی گیرد و هیچ یک از ارزش های اجتماعی، مانند عدالت، امنیت، سعادت و آزادی محقق نمی شوند. درست نادرست

۴ جامعه بدون فرهنگ وجود دارد، اما فرهنگ بدون جامعه پدید نمی آید. درست نادرست

۵ خرده فرهنگ هایی که درون یک فرهنگ عمومی قرار دارند، اغلب با فرهنگ عمومی ناسازگارند. درست نادرست

۶ مرزو محدوده فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی براساس عمل مردم تغییر می کند. (امتحان نهایی - ۹۸) درست نادرست

۲

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

۷ در جامعه دینی، هویت اجتماعی افراد براساس و تعیین می شود که آن دین محترم می شمارد.

(امتحان نهایی - ۹۸)

۸ یا بودن عقاید و ارزش ها را نمی توان با علوم تجربی شناخت.

۹ پیامدهای جامعه و فرهنگ وابسته به اراده تک تک افراد نیستند و به صورت و ظاهر می شوند.

۱۰ در جامعه سرمایه داری هویت اجتماعی افراد بیشتر به و آنها وابسته است.

۱

ج) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید.

۱۱ بخش هایی از فرهنگ که همه مردم یک جامعه در آن اشتراک دارند نام دارد.

(چهارمحل بختیاری - مدرسه دکتر حسایی - ۱۴۰۱ با تغییر)

الف) ضد فرهنگ (ب) خرده فرهنگ (ج) فرهنگ عمومی (د) خرده فرهنگ موافق

۱۲ به گروهی از انسان ها که برای سالبان متمادی با یکدیگر زندگی می کنند گفته می شود و به شیوه زندگی

گروهی از انسان ها که با یکدیگر زندگی می کنند گفته می شود.

الف) اجتماع - جامعه (ب) فرهنگ - تمدن (ج) جامعه - فرهنگ (د) کنش اجتماعی - فرهنگ

د) به پرسش های زیر پاسخ دهید.

۱/۵

۱۳ ویژگی های کنش ها را نام ببرید. (آذربایجان شرقی - مدرسه علامه حلی - ۱۴۰۰)

۲

۱۴ پیامدهای ارادی و غیر ارادی هر یک از کنش های زیر را مشخص کنید.

پیامدهای غیر ارادی	پیامدهای ارادی		پیامد کنش
	وابسته به اراده دیگری	وابسته به اراده کنشگر	
			۱- ورزش کردن
			۲- رعایت حیا
	تحسین شدن، خاموش شدن خشم دیگران		۳- کنترل خشم

۱

۱۵ مفهوم ارزش های اجتماعی چیست؟ (تهران - شاهد - ۹۹)

۱

۱۶ مفهوم پدیده اجتماعی چیست؟ (سیستان و بلوچستان - مدرسه فرزندانگان - ۱۴۰۱)

۱

۱۷ تفاوت پدیده های اجتماعی و پدیده های طبیعی چیست؟

۲

۱۸ ضد فرهنگ و فرهنگ سازگار چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟

۱

۱۹ مفاهیم زیر را تعریف کنید.

الف) فرهنگ عمومی (ب) خرده فرهنگ

۱/۵

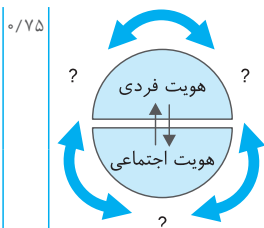
۲۰ تفاوت فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی را بنویسید. (امتحان نهایی - ۱۴۰۱)

۰/۵

۲۱ دو ابزار مهم برای شناخت عقاید و ارزش ها کدام اند؟ (تهران - شاهد - ۹۹)

۱/۵

۲۲ مرز فرهنگ آرمانی و واقعی چگونه تعیین می شود؟ (امتحان نهایی - ۹۹)

۰/۷۵

۰/۷۵

۰/۷۵

جمع بارم ۳۰

۲۴ هویت اجتماعی در یک جامعه سرمایه‌داری چگونه شکل می‌گیرد؟ (تهران - شاهد - ۹۹)

۲۵ آیا امکان خطا و اشتباه در شناخت هویت وجود دارد؟ چرا؟

۲۶ تفاوت نگاه فرهنگ غرب و فرهنگ اسلامی را به بعد جسمانی هویت بدن انسان بنویسید.

پایخ سؤالی امتحانی

- ۱ [۱] درست (۰/۲۵) ۲ [۲] نادرست (۰/۲۵) ۳ [۳] درست (۰/۲۵) ۴ [۴] درست (۰/۲۵) ۵ [۵] نادرست (۰/۲۵) ۶ [۶] نادرست (۰/۲۵) ۷ [۷] درست (۰/۲۵) ۸ [۸] حق (۰/۲۵) ۹ [۹] فرصت‌ها (۰/۲۵) ۱۰ [۱۰] محدودیت‌ها (۰/۲۵) ۱۱ [۱۱] دارایی (۰/۲۵) ۱۲ [۱۲] گزینه «ج» (۰/۲۵) ۱۳ [۱۳] آگاهانه بودن (۰/۲۵) ۱۴ [۱۴] هر مورد (۰/۲۵) ۱۵ [۱۵] هدف‌دار بودن (۰/۲۵)

پیامدهای غیر ارادی	پیامدهای ارادی		پیامد کنش
	وابسته به اراده دیگران	وابسته به اراده کنشگر	
تندرستی و سلامتی بدن، مصدوم شدن	مورد توجه قرار گرفتن، انتخاب شدن توسط تیم‌های مختلف	تناسب‌اندام، کسب موفقیت	۱- ورزش کردن
برقراری آرامش روحی و حتی سلامت جسمی	جلب اعتماد دیگران	تقویت اراده، پرهیز از گناه	۲- رعایت حیا
آرامش جامعه، نهادینه شدن فرهنگ مذاکره و استدلال، تأثیرات مثبت بر بدن و سلامتی	تحسین شدن، خاموش شدن خشم دیگران	ممانعت از درگیری و قضاوت درست	۳- کنترل خشم

۱۵ [۴] ارزش‌های اجتماعی آن دسته از پدیده‌های مطلوب و خواستنی هستند که مورد توجه و پذیرش‌اند و افراد یک جامعه به آنها گرایش و تمایل دارند. (۱) [۱۶] ۴ به کنش اجتماعی و پیامدهای آن «پدیده اجتماعی» می‌گویند. (۱) [۱۷] ۴ پدیده‌های اجتماعی را انسان خلق می‌کند و نتیجه‌اش کنش افراد است (۰/۵) ولی پدیده‌های طبیعی را انسان‌ها خلق نکرده‌اند. (۰/۵) [۱۸] ۵ خرده‌فرهنگ‌هایی که درون یک فرهنگ عمومی قرار دارند اغلب با فرهنگ عمومی سازگار هستند. به خرده‌فرهنگ‌های سازگار با فرهنگ عمومی، خرده‌فرهنگ موافق می‌گویند. (۱) در مواردی ممکن است عقاید، ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های پذیرفته شده در یک خرده‌فرهنگ، مخالف فرهنگ عمومی باشند. در این صورت این خرده‌فرهنگ ضد فرهنگ نامیده می‌شود. (۱) [۱۹] ۵ الف آن بخش از فرهنگ که همه مردم یک جامعه در آن اشتراک دارند فرهنگ عمومی است. (۰/۵) ب) بخش‌های مربوط به قوم، قشر، صنف و گروهی از فرهنگ عمومی، خرده‌فرهنگ نامیده می‌شود. (۰/۵) [۲۰] ۷ بخشی از فرهنگی که مردم یک جامعه از آن جانب‌داری می‌کنند و رعایت آن را لازم می‌دانند (۰/۵) اما در عمل ممکن است آن را نادیده بگیرند، «فرهنگ آرمانی» نامیده می‌شود. (۰/۵) اما آن بخش از فرهنگ که مردم به آن عمل می‌کنند «فرهنگ واقعی» نام دارد. (۰/۵) [۲۱] ۸ عقل (۰/۲۵) - وحی (۰/۲۵) [۲۲] ۷ مرز و محدوده فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی براساس عمل مردم تغییر می‌کند (۰/۵) هر اندازه مردم مطابق آرمان‌ها و ارزش‌ها عمل کنند (۰/۵) به همان اندازه آرمان‌ها وارد فرهنگ واقعی می‌شوند. (۰/۵)

۲۳ [۱۰] هر مورد (۰/۲۵)

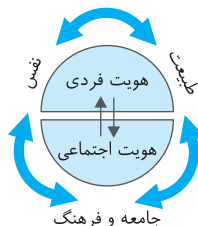
۲۴ [۱۰] براساس دارایی و توان اقتصادی (۰/۵) [۲۵] ۱۱ بله (۰/۲۵)

۲۵ [۱۰] فرهنگ غرب بر بُعد جسمانی و زیبایی‌های بدنی تأکید

و تمرکز می‌کند و هر نوع تصرفی را در طبیعت و بدن مجاز می‌داند،

در حالی که براساس فرهنگ اسلامی، انسان حق ندارد خلاف اراده

حکیمانه الهی در طبیعت و بدن خود دخل و تصرف کند. (۰/۵)

۱ در عبارات زیر موارد صحیح و غلط را مشخص کنید:

الف) کنش انسان همانند سایر مخلوقات معنا دار است. صحیح غلط

ب) لایه های عمیق بیشتر در معرض تغییر قرار می گیرند و تأثیرات همه جانبه و فراگیر دارند.

ج) تمامی پدیده های انسانی و اجتماعی از بعد معنایی و ذهنی برخوردارند ولی تمامی پدیده های انسانی و اجتماعی بعد محسوس و عینی ندارند. صحیح غلط

د) فرزند کارمندی که مدیر شده، تحرک اجتماعی درون نسلی صعودی پیدا کرده است. صحیح غلط

ه) هویت اجتماعی افراد محصول عضویت گروهی آنهاست. صحیح غلط

و) یکی از مهم ترین بحث ها درباره هر انقلاب، دستاوردها و پیامدهای آن است. صحیح غلط

۲ جاهای خالی را با عبارات مناسب پر کنید:

الف) برای شناخت عمیق تر، لازم است کمی بیشتر به واژه «دیگران» دقت کنید.

ب) جوامع مختلف را می توان بر اساس آرمان ها و ارزش های آنها و نیز که به دنبال می آورند، ارزیابی کرد.

ج) کسب هویت های اجتماعی جدید با تغییراتی در افراد همراه است.

د) علت بیرونی تحولات فرهنگی، روبه رو شدن و جوامع با یکدیگر است.

ه) متفکران ایرانی در نقد رویکرد و هویت های کاذبی که از این طریق ساخته شده بود، کتاب هایی تدوین کردند.

و) غرب، هویت خود را بر اساس اقتصاد شکل می دهد و عامل اصلی هویت یابی افراد و جوامع غربی است.

۳ سؤالات چهارگزینه ای:

الف) کدامیک از گزینه های زیر نادرست است؟

۱) حقایق ثابت اند ولی از جهت وارد شدن به فرهنگ آرمانی و واقعی، تغییرپذیرند.

۲) جوامع می توانند بر مدار حق یا با باطل بچرخند.

۳) فرهنگ آرمانی و واقعی هر جامعه تغییر می کند.

۴) حق و باطل بودن پدیده های اجتماعی به تمایلات افراد وابسته است.

ب) کدام گزینه تأثیر ابعاد هویتی را در عبارت «تعهد و مسئولیت پذیری، موجب تحکیم بنیان خانواده می شود.» به درستی نشان می دهد؟

۱) نفسانی بر اجتماعی (۲) اجتماعی بر نفسانی (۳) جسمانی بر نفسانی (۴) نفسانی بر طبیعی

ج) جامعه خودباخته ای که در مواجهه با جامعه دیگر، هویت فرهنگی خود را از یاد می برد، گرفتار شده است.

۱) از خودبیگانگی (۲) از خودبیگانگی تاریخی (۳) از خودبیگانگی فطری (۴) از خودبیگانگی فرهنگی

د) «مواجهه جهان اسلام با فرهنگ جدید غرب» در کدام گزینه به درستی بیان شده است؟

۱) فرهنگ غرب را دفع کرد (۲) تجربه جدیدی که به پایان خود نرسیده است

۳) فرهنگ غرب را جذب و هضم کرد (۴) تجربه ای که به پایان خود رسیده است

۴ به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

الف) یکی از پیامدهای غیرارادی «رعایت حیا» را نام ببرید.

ب) دانش آموزی به تنهایی تکلیف مدرسه را انجام می دهد؛ آیا کنش او اجتماعی است؟ چرا؟

ج) دو مورد از ویژگی های اخلاقی سازگار با آرمان ها و ارزش های دنیوی فرهنگ متجدد غرب را بنویسید.

د) جوامع مختلف بر چه اساسی برخی تحرکات هویتی را تشویق و برخی را منع می کنند؟

ه) از نظر قرآن کریم، انسان چه هنگامی می تواند حقیقت خود و جهان را بشناسد؟

و) تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر نظریه پردازان غربی را بنویسید.

ز) جمله «پیامبر اسلام (ص)، روز محشر به کثرت پیروان خود مباحثات می کند.»، به اهمیت چه موضوعی اشاره دارد؟

۵ هر یک از تعاریف ستون اول به کدام یک از مفاهیم ستون دوم اشاره دارد؟ (۱ مورد اضافی است.)

مفاهیم	تعاریف
۱- مدار مقبولیت	الف) قدرتی که بدون استفاده از تهدید و با رضایت طرف مقابل به دست می‌آید.
۲- قدرت اجتماعی	ب) قدرتی که با مقبولیت همراه باشد و به صورت رسمی پذیرفته شده باشد.
۳- اقتدار	ج) خواست و ارادهٔ کسانی که قدرت بر آنها اعمال می‌شود.
۴- مقبولیت قدرت	د) توان تأثیرگذاری بیشتر بر ارادهٔ دیگران
۵- قدرت نرم	

۶ هر عبارت به چه مفهومی اشاره دارد؟

الف) مباح دانستن همهٔ امور برای انسان‌ها (.....)

ب) حکومت اکثریت مردم بر اساس حقیقت و فضیلت (.....)

سؤالات تشریحی

۷ روش‌های پیشگیری از کژروی اجتماعی و کنترل آنها را نام ببرید و توضیح دهید. (ذکر دو مورد کافی است.)

۸ چه زمانی تغییرات هویتی افراد مورد تشویق و تأیید جامعه قرار می‌گیرد؟ مثال بزنید.

۹ چگونه هویت ایرانی بخشی از هویت جهان اسلام شد؟

۱۰ چه زمانی نظام فرهنگی مقبولیت نظام سیاسی را افزایش و یا کاهش می‌دهد؟ (تأثیر نظام فرهنگی بر نظام سیاسی)

۱۱ چرا تأمین جمعیت مناسب برای یک جامعه، مسئله‌ای هویتی است؟

۱۲ حمایت از تولید ملی، جهت تحقق اقتصاد مقاومتی به چه معناست؟

یکی از وظایف دولت یا تولیدکننده را در این زمینه بنویسید.

جمع بارم ۲۰

پانچ سؤال های امتحانی

۱ الف) غلط (۵/۵)، ب) غلط (۵/۵)، ج) صحیح (۵/۵)، د) غلط (۱۳/۵)، ه) صحیح (۱۴/۵)، و) صحیح (۵/۵)

۲ الف) کنش اجتماعی (۵/۵)، ب) [۶] فرصت‌ها و محدودیت‌هایی (۱۳/۵)، ج) موقعیت اجتماعی (۱۴/۵)، د) ارتباط (۱۷/۵)، ه) تقلیدی به فرهنگ غرب (۵/۵)، و) سرمایه‌داری (۵/۵) ۳ الف) گزینه ۴ (حق و باطل بودن پدیده‌ها به تمایلات افراد وابسته است) (۵/۵)، ب) گزینه ۱ (نفسانی بر اجتماعی) (۵/۵)، ج) گزینه ۲ (از خودبیگانگی تاریخی) (۵/۵)، د) گزینه ۳ (تجربهٔ جدیدی که به پایان خود نرسیده) (۵/۵) ۴ الف) رضایت درونی، احساس آرامش، در امان ماندن از برخی آسیب‌های اجتماعی و... (۵/۵)، ب) [۳] بله، زیرا کنش اجتماعی او ناظر به دیگران (معلم) است. (۵/۵)، ج) فردگرایی، فرصت‌طلبی، انضباط، تجمل‌گرایی، تیزج، رفاه‌طلبی، مال‌اندوزی و... (ذکر دو مورد کافیت) (۵/۵)، د) به تناسب عقاید و ارزش‌های خود (۱۶/۵)، ه) وقتی که به انسان و جهان‌نگاهی توحیدی داشته باشد. (۵/۵)، و) [۱۸] تأمل در نظریات پیشین خود و بازبینی آنها (۲۲/۵)، ز) جمعیت مناسب (اگر به گسترش فرهنگ اسلام اشاره شده باشد نصف نمره لحاظ گردد). (۵/۵) ۵ الف) ۴ (۲۵/۵)، ب) ۳ (۲۵/۵)، ج) ۱ (۲۵/۵)، د) ۲ (۲۵/۵) ۶ الف) لیبرالیسم (۵/۵)، ب) جمهوری (۵/۵) ۷ [۱۲] تبلیغ و اقناع: می‌کوشد تا از طریق آموزش، افراد را قانع کند که عقاید و ارزش‌های جامعه را بپذیرند. تشویق و یاداش: به افرادی که مطابق ارزش‌ها و هنجارهای جامعه عمل می‌کنند، پاداش می‌دهد. تنبیه و مجازات: کسانی را که دچار کژروی اجتماعی شده باشند، مجازات می‌کند. (ذکر دو مورد کافیت). ۸ [۱۴] تا زمانی که تغییرات هویتی افراد در چارچوب عقاید و ارزش‌های اجتماعی پذیرفته شده در جامعه اتفاق بیفتد و با هویت فرهنگی جامعه سازگار باشد، مورد تشویق و تأیید جامعه قرار می‌گیرد. مثال: فردی که با تلاش و پشتکار، موقعیت اجتماعی خود و دیگران را ارتقا می‌بخشد از طرف جامعه، تأیید و تشویق می‌شود. ۹ [۱۷] ایرانیان پس از آشنایی با اسلام، عناصر مشرکانه و اساطیری خود را کنار گذاشتند، به تفسیر توحیدی از هویت خویش دست یافتند و با پذیرش عقاید و ارزش‌های اسلامی، ایران به جهان اسلام ملحق گردید و هویت ایرانی بخشی از هویت جهان اسلام شد. ۱۰ [۲۰] نظام فرهنگی عقاید، ارزش‌ها و اصول حاکم بر نظام سیاسی را تأمین می‌کند و اگر عملکرد نظام سیاسی در جهت عقاید و ارزش‌های فرهنگی جامعه باشد، نظام فرهنگی، مقبولیت دارد؛ اما اگر نظام سیاسی به دلیل داخلی و یا تحت تأثیر و فشار عوامل خارجی، از اصول و ارزش‌های فرهنگی خود عدول کند، نظام فرهنگی مقبولیت نظام سیاسی را کاهش می‌دهد. ۱۱ [۲۲] کاهش جمعیت یک جامعه به محدود شدن گسترهٔ فرهنگ آن منجر می‌شود و امکان تسلط جوامع و فرهنگ‌های دیگر بر آن جامعه را فراهم می‌آورد. از این رو تأمین جمعیت مناسب برای یک جامعه، مسئله‌ای هویتی است. ۱۲ [۲۴] حمایت از تولید ملی یعنی کمک به صنعت کشور برای تولید کالایی با کیفیت و قیمت مناسب. وظیفهٔ دولت: ارائهٔ تسهیلات به تولیدکننده، ممنوعیت واردات کالاهای مشابه داخلی، افزایش تعرفه‌های گمرکی بر کالاهای وارداتی، وظیفهٔ تولیدکننده: کنار گذاشتن سودجویی و فرصت‌طلبی و خدمت به مردم و جامعه به عنوان هدفی مهم.